

POLITIET
POLITIDIREKTORATET

Forebygge og bekjempe kriminalitet fra énprosentmiljøet og kriminelle MC-gjenger

– Håndbok for politi og kommunale myndigheter

Innhold

1	Håndbokens bakgrunn og struktur	4
	Håndbokens oppbygging	5
2	Énprosentmiljøet og andre kriminelle MC-gjenger – faktagrunnlag og trusselbilde	6
	Hva slags kriminelt miljø tar håndboken for seg?	6
	Et fellesskap med stor tiltrekningskraft og en kriminalitetsforsterkende effekt	8
	Et fellesskap som bygger opp under kriminell aktivitet	9
	Beskyttelse gjennom organisasjonstilhørighet – et stadig sterkere behov blant de kriminelle	10
	Kriminelle organisasjoner eller interesseorganisasjoner for aktive kriminelle?	12
	Organisatoriske kjennetegn	13
	Énprosentfilosofien	13
	Organisering av klubbene	14
	Supporterklubber	15
	Systemet med Norgesmodellen og supporterklubber	16
	Kriminaliteten fra énprosentmiljøet	17
	Narkotikakriminalitet	17
	Torpedovirksomhet, vold og trusler	17
	Et ønske om å være både utenfor og innenfor normalsamfunnet	20
3	Forebygge kriminalitet – kommunen som tjenesteyter og holdningsskaper	21
	Kunnskapsbasert innsats	21
	Informasjonsutveksling – muligheter og beskrankninger	21
	Analyse av det kriminelle miljøet og kriminaliteten som springer ut av det	21
	Usikkerhet, skjønnsutøvelse og behovet for involvering fra lokalpolitikere	21
	Forhindre rekruttering	22
	«EXIT» – støtte til å trekke seg ut av miljøet	23
	Holdningsskapende arbeid	25
4	Bekjempe kriminalitet – kommunen som forvaltningsmyndighet	27
	Skape trygghet for saksbehandlerne	27
	Plan- og bygningsloven	28
	Alkoholloven	28
	Serveringsloven	30
	Brann- og eksplosjonsvernloven	32
	El-tilsynsloven	32
	Anskaffelsesforskriften	32
	Ansettelse i kommunal stilling	33
	Synlige ryggmerker i det offentlige rom	33
5	Forebygge og bekjempe kriminalitet – politiet som forvaltningsmyndighet	34
	Våpenloven	34
	Passloven	34
	Vaktvirksomhetsloven	34
	Vegtrafikkloven	34
	Utlendingsloven	35
	Politi-loven	35
6	Samarbeid som strategi mot kriminelle MC-gjenger	36
	Tematisk samordning	36
	Interkommunalt samarbeid	36
	Litteratur	38

Forord

Bekjempelse av kriminelle MC-gjenger står sentralt i kampen mot organisert kriminalitet i Norge, og den krever en bredspektret og vedvarende innsats fra politiet og andre samfunnsaktører.

I regjeringens budsjettforslag for 2012¹ står det at Justis- og beredskapsdepartementet samarbeider med KS om å utarbeide en veileder for kommunene for å styrke arbeidet med å forebygge og bekjempe kriminelle MC-gjenger, de såkalte «énprosentklubbene».

I mai 2013 fikk Politidirektoratet i oppdrag å ferdigstille veilederen, og satte til dette arbeidet ned en ny arbeidsgruppe i november 2013. Arbeidsgruppens sammensetning var:

Leif Ole Topnes, politiinspektør, Rogaland politidistrikt – arbeidsgruppens leder

Geir Sønstebø, seniorrådgiver, KS

Yngve Carlsson, spesialrådgiver, KS

Knut Jostein Sætнан, politiadvokat, Kripos

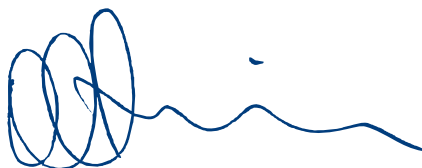
Jon Sivert Langmoen, politioverbetjent, Kripos

Gruppen fikk følgende mandat:

«Arbeidsgruppen bes utarbeide en «operativ verktøykasse» hvor politiet og kommunale myndigheter i samhandling ved bruk av forvaltningslovverket kan forebygge og bekjempe kriminalitet som har sitt utspring fra kriminelle MC gjenger, herunder 1 %-miljøet.»

I denne håndboken har arbeidsgruppen lagt vekt på å beskrive og skape en forståelse av hvilke kriminalitetsutfordringer det kriminelle MC-miljøet og énprosentklubbene representerer, samt gi en oversikt over lovverk som kan benyttes i dette arbeidet. Arbeidsgruppen ønsker å vise hvordan kommunene gjennom sine tjenester kan hindre rekruttering og bidra til at folk kommer seg ut av de kriminelle MC-gjengene og slik forebygge kriminalitet knyttet til disse.

Boken henvender seg først og fremst til kommunepolitikere og kommunale saksbehandlere, men inneholder også nyttige innspill til hvordan politiet kan bruke forvaltningssporet for å forebygge og bekjempe kriminalitet.

Odd Reidar Humlegård
Politidirektør

Helge Eide
Områdedirektør interessepolitikk
Kommunesektorens organisasjon

1 Håndbokens bakgrunn og struktur

Veksten i det som til sammen kan kalles for det kriminelle MC-miljøet, gir grunn til bekymring. I 1997 besto det såkalte énprosentmiljøet² av Hells Angels og Bandidos, som hadde tre lokallag, såkalte avdelinger, hver. I 2008 hadde miljøet vokst til syv Hells Angels-avdelinger og fem Bandidos-avdelinger. I tillegg hadde vi fått to nye klubber: Outlaws med seks avdelinger og Coffin Cheaters med tre. Og veksten har fortsatt. I 2013 har miljøet ca. 350 medlemmer og prøvemedlemmer fordelt på 10 énprosentklubber med ca. 47 avdelinger fordelt på ca. 25 kommuner. I tillegg finnes et 40-talls støtteklubber fordelt på ca. 30 kommuner. Sammenlignet med mange andre land har Norge et stort kriminelt MC-miljø i forhold til folketallet. Deltakere i dette miljøet er involvert i mye, gjentakende og alvorlig kriminalitet.

Det dreier seg ikke om en forbigående utfordring, men om et samfunnsproblem som krever oppmerksomhet og innsats over tid. Utviklingen i Norge er også påvirket av hva som skjer internasjonalt. De siste årene har det kriminelle MC-miljøet ekspandert kraftig også i Europa. Både Hells Angels og Bandidos doblet nesten antallet avdelinger fra 2005 til 2012, og klubber som Mongols, Gremium og Satudarah ekspanderer. En del av ekspansjonen har skjedd i Øst-Europa. Ifølge Europol må dette forstås som et forsøk på å få tilgang på nye markeder og lette tilgangen på narkotika og våpen inn til Vest-Europa.

Kommunesektorens organisasjon KS uttrykte sin bekymring over utviklingen i 2011. Etter at Hells Angels i løpet av 2010 aktivt hadde rekruttert sterkt kriminelle ungdommer inn i sine støttegrupper i enkelte av de større byområdene, anmodet organisasjonen sine medlemmer – kommuner og fylkeskommuner – om å erklære énprosentklubbene for uønsket. En énstemmig Justiskomiteé understreket i en uttalelse av 17.6.2011 betydningen av en felles front mot organisert kriminalitet, herunder énprosentmiljøet. Komiteén betraktet de såkalte énprosentklubbene som en alvorlig trussel gjennom deres kriminelle aktivitet, bestående av grov vold, narkotikaomsetning, torpedovirksomhet og alvorlige

trusler. Komiteén mente at samfunnet måtte sette inn alle tilgjengelige ressurser for å bekjempe denne kriminaliteten, og ba om at dette ble prioritert. Med utgangspunkt i Meld. St. 7 (2010–2011) – Kampen mot organisert kriminalitet – ba et énstemmig Storting den 1.12.2011 regjeringen om «å bidra til at det utarbeides et bredt virkemiddelapparat for kommunene i arbeidet med å bekjempe 1 %-klubbene». Det er verdt å merke seg at Stortinget her bruker et så sterkt ord som «bekjempe», noe som innebærer et klart signal til både regjeringen og samfunnet for øvrig.

Kommunenes viktigste virkemidler for å forebygge kriminalitet er å skape levedyktige og trivelige lokalsamfunn og gjennom forebyggende tjenester og tiltak forhindre sosial marginalisering og individuell skjevutvikling. Blant kommunenes viktige oppgaver er å motvirke faktorer som trekker den enkelte i retning av kriminalitet (såkalte trekkfaktorer), og mye tyder på at de – i nært samarbeid med både sivile aktører og lokalt politi – har lyktes et godt stykke på vei. Ungdomskriminaliteten er lavere enn på 20 år.³

Men mye annen kriminalitet har ikke hatt samme nedgang, eksempelvis volds- og narkotikakriminalitet utført av voksne. Dette betyr at hvis man ønsker en ytterligere reduksjon i kriminaliteten, må man også fokusere på faktorer som trekker unge voksne inn i kriminelle miljøer, og som bidrar til å forsterke og forlenge deres kriminelle aktivitet.

En slik viktig trekkfaktor er om det i en kommune eller kommuneregion finnes en kriminell gjeng eller klubb som kan tilby et fellesskap hvor kunnskap om kriminalitet utveksles og kriminalitet legitimeres. En viktig begrunnelse for at Stortinget, justismyndighetene og politiet ønsker et forsterket samarbeid med kommunene for å forebygge og bekjempe de kriminelle MC-miljøene, er nettopp ønsket om å gjøre noe med dette som framstår som en magnet på unge kriminelle. Det er ønskelig at kommunene utnytter sine ressurser og virkemidler for å nå mål som å:

² Énprosentbegrepet forklares nærmere i kap. 2.

³ «Ung i»-undersøkelsene, som NOVA har gjennomført over to tiår, viser en betydelig nedgang i problemferd blant 15- og 16-åringene. Andelen som har nasket, gjort innbrudd eller gjort hærverk, er nesten halvert fra 1992 til 2010. Cannabisbruken er halvert, andelen som har drukket alkohol siste måned, har gått ned fra en halvdel til en tredjedel. Skoleskulingen er betydelig redusert. Kilde: Kronikk i Aftenposten 6.3.2013 av NOVA-forskerne Guro Ødegaard, Kristin Hegna og Åse Strandbu. Se også Tidsskrift for Ungdomsforskning nr. 2-2012.

- redusere antallet eksisterende kriminelle MC-gjenger
- hindre rekruttering til gjengene
- hindre etablering av nye kriminelle MC-gjenger
- redusere kriminaliteten som springer ut av det kriminelle MC-miljøet
- stimulere til at folk trekker seg ut av de kriminelle gjengene

Håndbokens oppbygging

Håndboken presenterer i kapittel 2 et faktagrunnlag og en beskrivelse av det kriminelle MC-miljøet og kriminaliteten som springer ut av det. Slik kunnskap er en viktig forutsetning for at lokalt folkevalgte og kommunalt ansatte skal kunne forstå utfordringene dette miljøet representerer.

Kapittel 3 viser hvordan lokalt politi og kommunene sammen kan systematisere informasjon og kunnskap om det kriminelle énprosentmiljøet for å iverksette gode forebyggende og intervensjoner. Kapitlet tar også for seg de viktigste forebyggende strategiene som kommunene har til rådighet, for eksempel hvordan man kan forebygge at folk blir med i klubbene, hvordan man kan bidra til at folk trekker seg ut av dem, og hvordan kommunene kan informere innbyggerne og skape holdninger som kan vanskeliggjøre vekst og virksomhet i denne typen kriminelle miljøer.

Kapittel 4 er viet kommunenes muligheter til å bruke det «kommunale» forvaltningslovverket, altså der kommunene er myndighet, til å forebygge og bekjempe kriminalitet. Kunnskap om det juridiske handlingsrommet har vært etterlyst fra kommunene. Kapittel 5 gjennomgår kort forvaltningslovverk politiet kan bruke utenom straffesporet for å forebygge og bekjempe kriminalitet.

Tilslutt gir kapittel 6 en kort orientering om praktiske måter politi og kommune kan samhandle på.

2 Énprosentmiljøet og andre kriminelle MC-gjenger – faktagrunnlag og trusselbilde

Denne innledende og beskrivende delen bygger i hovedsak på Politidirektoratets rapport «Politiets bekjempelse av MC-gjenger i perioden 2011–2015» og på informasjon fra Kripos.

Hva slags kriminelt miljø tar håndboken for seg?

Det kriminelle MC-miljøet er langt på vei en overlappende betegnelse på det såkalte énprosentmiljøet. Medlemmer i klubbene som inngår i dette miljøet, bruker ofte et ruterformet jakkemerke med teksten «1 %». Énprosentbegrepet stammer fra forestillingen om at 99 % av befolkningen er lovlydige borgere, mens én prosent består av personer som ønsker å stå på siden av samfunnet og de øvrige motorsykelmiljøene, som en fredløs, en «outlaw». Énprosentklubber understreker at fellesskapet i klubben er en livsstil og ideologi, der medlemmene følger egne regler på siden av storsamfunnet. De har egne regler for bekledning, nærmest et uniformsreglement. Det viktigste ved uniformen er det tredelte ryggmerket.

I Norge regnes følgende énprosentklubber som de mest aktive: Hells Angels, Devils Choice, Bandidos, Outlaws, Coffin Cheaters og Gladiators – med Hells Angels som den desidert største. Flere av klubbene omgir seg med supporterklubber og supportergjenger. Samlebetegnelsen for énprosentklubbene og støtte-miljøene deres er énprosentmiljøet. De siste årene har også andre internasjonale énprosentklubber som Gremium og Mongols forsøkt å etablere seg i Norge.

De aller fleste MC-klubber befinner seg klart utenfor det kriminelle MC-miljøet, og denne håndboken retter seg selvsagt ikke mot den lovlydige og positive delen av MC-miljøet i Norge. Det finnes allikevel ikke noen entydig og klar grense for om en klubb befinner seg innenfor eller utenfor det kriminelle MC-miljøet, selv om bruken av 1 %-ruter kan være en viktig markør. Det avgjørende er ikke hvilke symboler miljøet bruker, men hva slags aktivitet medlemmene er involvert i eller støtter opp om.

De klubbene som klart befinner seg innenfor det kriminelle MC-miljøet, kjennetegnes bl.a. av følgende:

- Klubbene er organisasjoner med individuelle medlemskap og hvor medlemskapet tildeles etter en forholdsvis lang prøvefase.
- Den enkelte lokale klubben har et hierarki med klare lederroller (som president, visepresident, sikkerhetsansvarlig, sekretær/kasserer og «road captain»).
- Klubbens renommé og symbolikk brukes i kriminelt øyemed (f.eks. ved trusler).
- Visse former for alvorlig volds- og vinningskriminalitet er legitimt.
- «Taushetens lov» gjelder. Informasjon om andre medlemmers kriminalitet holdes skjult. De som bryter den, utsettes for vold eller trusler om vold.
- Det er en norm om at medlemmene skal stille opp for hverandre og klubben i konflikter med andre grupperinger – om nødvendig med bruk av vold.
- En betydelig andel av medlemmene er straffedømte (for mer enn forseelser).
- Å være straffedømt for nylig gjennomførte volds- eller narkotikaforbrytelser er ingen hindring for å rykke oppover i medlemshierarkiet eller inneha lederposisjoner i klubben.

Det er klubber med de fleste av de ovennevnte kjennetegnene denne håndboken handler om. Den handler også om enkeltpersoner og støtteklubber som befinner seg på de laveste nivåene av medlems-tilknytning, da et klart mål med denne veilederen er å forebygge økt tilknytning.

/ Uniformering

Motorsykelvesten med tredelt ryggmerke, pins, merkelapper med hierarki status og æresbevisninger utgjør deres felles uniformering. Vesten med alle dens ornamenter er bærer av klubbens og medlemmets «colors». Vesten kan være leid av klubben slik tilfellet er for Hells Angels. Det betyr at vesten eies av klubben, ikke av medlemmet. Når et medlem er iført MC-vest handler medlemmet på vegne av klubben. Vesten signaliserer til omverden at medlemmet representerer et verdensomspennende kriminelle nettverk som lett tyr til vold og trusler dersom de ikke får det som de vil. MC-vesten er med andre ord et virkemiddel som benyttes for å skape respekt og frykt, men eventuelt også tillit hos kriminelle samarbeidspartnere.

Et fellesskap med stor tiltrekningskraft og en kriminalitetsforsterkende effekt

Det kriminelle MC-miljøet kjennetegnes av et hierarki i medlemskap, og et hierarki av klubber. På toppen av pyramiden finner vi den fullverdige klubben med fullverdige medlemmer. For å komme dit må både den enkelte som ønsker å bli medlem, og støtteklubber som ønsker en fullverdig status, gå en lang vei via tilknytningsformer som «hang-around» og prøvemedlem. Dette kan ta flere år. Den som ønsker å nå toppen i dette hierarkiet, forventes å delta i lovlige aktiviteter som vakt hold, opprydding og bartjenester. Men mye tyder på at deltakelse i ulovlige aktiviteter som voldshandlinger, salg av narkotika og grove tyverier kan styrke kandidaturet fram til et fullverdig medlemskap.⁴ Man må gjøre seg fortjent til å bli medlem. Til forskjell fra mafiaorganisasjoner, som baserer seg på lojaliteten som ligger i familie og slekt, må énprosentklubbene over tid sosialisere potensielle medlemmer inn i klubbens regler, normer og verdier.⁵

Et av den internasjonale gjengforskningens mest robuste funn er at deltakelse i kriminelle grupper, gjenger eller organisasjoner bidrar til å forsterke den enkeltes kriminalitet. Dette skyldes at deltakerne får nye kamerater som de kan begå lovbrudd med, og de utveksler informasjon og kunnskap om lovbrudd og hvordan de kan slippe unna. Det oppstår også et gruppepress hvor det forventes at den enkelte stiller opp i kriminell aktivitet, og slik deltakelse kan gi ære og anerkjennelse i gruppen. Kriminaliteten som utføres, unnskyldes, bortforklares og framstår etter hvert som rettfærdig og legitim. Og det er en absolutt norm at informasjon om andre medlemmers kriminalitet forblir innenfor et lukket informasjonsfellesskap. Dette er de kriminelle forbunds grunnlov og et sentralt kjennetegn ved et kriminelt system.

En undersøkelse utført av Justisministeriets forskningsavdeling i Danmark i 2010 dokumenterer hvilken kriminalitetsforsterkende effekt det har å være med i det kriminelle MC-miljøet eller andre gjengmiljøer. Undersøkelsen fokuserte på kriminaliteten til medlemmer i syv bander med til sammen 1146 medlemmer, hvorav to tredjedeler var medlemmer i fem kriminelle MC-gjenger og en tredjedel i gjenger der medlemmene i hovedsak hadde etnisk minoritetsbakgrunn.⁶ Undersøkelsen viste at enkeltpersonenes kriminalitet økte både i omfang og alvor i de to årene etter at personen var blitt med i gjengen/banden sammenlignet med de to årene forut for inntreden:⁷

«Den vækst, der er sket i kriminaliteten gælder særligt overtrædelser af straffelovens bestemmelser om narkotika (+100 pct.), våbenlovsovertrædelser (+72 pct.) og voldsforbrydelser (72 pct.), mens der på ejendomsforbrydelsesområdet har været en beskedent vækst. [...] Det ses heraf, at væksten i kriminalitet er særlig stor blandt medlemmer af rockergrupperne Hells Angels og AK81⁸.»
(Klement, Kyvsgaard og Pedersen 2010:98).

Et medlemskap i gruppene innebar blant annet en femdobling av kriminalitet med strafferamme på 12 års fengsel eller mer. Undersøkelsen konkluderte med at denne forsterkningen av den enkeltes kriminalitet er «den væsentligste årsag til at forebygge og bekjempe en fortsat rekruttering til disse grupper». Denne danske undersøkelsen bør ha stor overføringsverdi til Norge. Også hos oss er denne kriminalitetsforsterkende effekten det viktigste argumentet for en økt innsats for å forebygge og bekjempe denne typen kriminelle grupperinger.

4 Etter det såkalte «Tøkkedrapet» (2000) forklarte de siktede at «hangaround»-medlemmer i Hells Angels kunne få i oppdrag «å hente og motta narkotika og sørge for oppgjør for narkotikahandler».

5 For en nærmere framstilling av forholdet mellom organisasjonsstruktur, organisasjonskultur og medlemskap i kriminelle organisasjoner, se Fahsing og Gottschalk: Kriminelle organisasjoner (2008).

6 Betegnelsen «rockerbander» tilsvarer den norske betegnelsen kriminelle MC-gjenger. Undersøkelsens fem «rockerbander» er Hells Angels, AK81, andre støttegrupper til HA, Bandidos og støttegrupper til Bandidos.

7 En slik undersøkelse har vært mulig fordi Danmark har et eget etterretningsregister hvor politiet også innberetter personer som er medlem i bander, med angivelse av når de ble med i banden. Ved å koble informasjon om bandemedlemmer fra dette registeret opp mot informasjon i andre offentlige registre (straffesaksregister, personopplysninger fra Danmarks Statistik) har forskerne fått ut mye informasjon om bandemedlemmenes kriminalitet, sosiale bakgrunn, oppvekstforhold, yrkesdeltakelse, inntekt, mottak av trygdeytelser m.m. Bandemedlemmene er så sammenlignet med en kontrollgruppe hvor deltakerne ikke er med i en bande, men like kriminelt belastet, og som matcher med hensyn til kjønn, alder og etnisitet.

8 AK81 står for «Alltid Klar Hells Angels» (H er bokstav 8 i alfabetet og A bokstav 1 – derfor 81). Dette er en støttegruppe til HA bestående av ungdommer i 20-årsalderen. Det er ingen forutsetning å ha en motorsykel for å bli medlem i AK81, men det synes som en fordel å være kriminelt belastet.

Et fellesskap som bygger opp under kriminell aktivitet

Både tidligere medlemmer av énprosentklubbene og andre som har god kjennskap til dem, synes å være samstemte i at profittmotivet eller lysten til å begå kriminalitet sjelden alene er drivkraften for å bli en énprosent. En viktig del av drivkraften – og for noen den eneste – er en livsstil med idealer om frihet, uavhengighet, vennskap og samhold. For unge menn som ikke har lyktes i et konkurransesamfunn med fokus på teoretisk kunnskap og lang skolegang, kan énprosentmiljøets maskulinitetsideal framstå som forlokkende. Her er det fokus på mannlig dominans og fysisk styrke, og det å kunne skru en motorsykel fra hverandre og sette den sammen igjen.

For unge menn som ikke har oppnådd anerkjennelse på allment aksepterte arenaer,⁹ kan opplevelsen av makt og respekt som klubbens bekledning og rykte gir, være en god erstatning. Man «blir noe». Fellesskap, identitet, makt og ære er således viktige motiver som trekker unge menn til det kriminelle MC-miljøet. Og det er trolig også dette som gjør at mange deltakere forblir i miljøet over lang tid. Samtidig krever livsstilen i énprosentmiljøet – med bl.a. dyre motorsykler, aktiviteter og ulike former for medlemsbetaling – inntekter som ikke alle kan skaffe seg på legalt vis. For noen forutsetter selve livsstilen deltakelse i kriminell inntektsbringende aktivitet. For andre kan mer tradisjonelle profittmotiver spille inn: ønsket om litt mer enn det en ordinær jobb kan gi. Og deltakelse i et kriminelt MC-miljø kan gjøre den profittorienterte kriminaliteten enklere å gjennomføre. Men det er i utgangspunktet ikke noe krav om å delta i kriminelle prosjekter hvor vinning er hensikten.¹⁰

Som medlem i en énprosentklubb trer man inn i et lukket «brorskap» med et sterkt samhold der lojalitetsnormen «én for alle – alle for én» står sterkt. Den enkelte kan være sikker på at hans «brødre» utad vil støtte ham og stå ved hans side, og «brødre» støtter hverandre i konflikter med andre personer eller grupperinger – om nødvendig med bruk av vold. Dette «brorskapet» gjelder også «brødre» i andre land.

Og det forventes en enda sterkere lojalitet til klubben. Den tidligere, svenske HA-lederen Michael Mega Johannesen (Wierup og Olsson 2012:75) har uttalt dette om lojaliteten:

«Alle må være beredt på å anvende våpen når klubben krever det, uansett om det handler om forsvar, eller om klubben selv skal gå til angrep. I ett slikt tilfelle er det utenkelig å si nei. Gjør du det blir du kastet ut i 'bad standing' ... og da mener jeg i beste fall.»

De som rekrutteres inn i dette miljøet, introduseres også til et fellesskap hvor kriminalitet er en legitim del av medlemmenes aktivitet, og hvor et flertall av «brødrene» er kriminelt aktive. Det er ikke klubben som sådan som planlegger eller beordrer deltakelse i kriminalitet, men det er lite som tyder på at énprosentklubbene tar avstand fra kriminaliteten som begås av medlemmene.¹¹ Tvert imot er det flere forhold som tyder på at kriminalitet aksepteres, og at det gir en viss status i organisasjonen. Det finnes mange eksempler der personer som er blitt rekruttert til énprosentmiljøet, er kjent for volds-, narkotika- eller vinningsforbrytelser. I praksis blir kriminalitet ofte også belønnet av organisasjonen. Flere personer har fått innpass eller rykket opp i medlemshierarkiet etter at de har begått kriminalitet eller sonet fengselsstraff. Dette gir ikke minst et tydelig signal om hva organisasjonen anerkjenner og forventer av medlemmene.

9 Den danske forskningen det vises til ovenfor, tydeliggjør at deltakerne i de kriminelle MC-gjengene/ «rockerbandene» stort sett har de samme risikofaktorene som andre som begår kriminalitet. Det dreier seg om personer som har vansker med å lykkes i et konkurransesamfunn hvor utdanning er den viktigste veien til god økonomi og anerkjennelse. Det er knapt noen som har 'gymnasieutdanning' (dvs. allmennfaglig utdanning fra videregående skole). 1/4 av dem som er registrert i det danske bande registeret som «rockere», har yrkesutdanning. 2/3 av deltakerne i Hells Angels og deres støtteklubber er allikevel i ordinært arbeid. 9 prosent var arbeidsløse, mens 25 % var utenfor arbeidsstyrken som trygdede. Dette indikerer at de ikke befinner seg i de posisjonene i samfunnet som gir mest anerkjennelse eller inntekter.

10 Den tidligere svenske HA-lederen Michael Mega Johannesen sier det slik: «Hells Angels stiller ingen krav om at du må være kriminell for å bli medlem. De kriminelle forretninger som jeg og andre hadde begynt med, gjorde vi frivillig. Hadde noen av oss plutselig sagt at «jeg vil ikke ha med narkotika å gjøre», ville det vært okay.» [] «På den andre siden ville organisasjonen aldri blitt det den er uten kriminaliteten. Den er årsaken til organisasjonens virksomhet, det er de kriminelle som bygger opp ryktet og tjener penger til klubbene gjennom de ti prosentene til felleskassen. De andre medlemmene sørger i prinsippet bare for at det finnes kaffe og toalett-papir (Olsson og Wierup 2012). Det er dokumentert fra Sverige og Canada at Hells Angels får 10 prosent utbytte fra medlemmenes kriminelle handlinger. Tilsvarende er ikke dokumentert i Norge.

11 Unntak her kan være visse typer kriminalitet som denne typen miljøer ikke aksepterer (eks. seksuelt misbruk av barn).

Det er sannsynlig at enkelte begår kriminelle handlinger for å oppnå en viss status i organisasjonen.

Tilliten som følger av «brorskapet» gjør det også lett å inngå avtaler med andre aktive kriminelle. Organisasjonen fungerer som en koblingsboks – særlig for personer involvert i «tung kriminalitet» som innførsel og distribusjon av narkotika eller andre illegale varer, som våpen. Det internasjonale nettverket i form av klubbmedlemmer i andre land eller aktører som samarbeider med disse, spiller en sentral rolle i å få varene til Norge. Medlemmer eller støttespillere over hele landet kan være distributører og underselgere (jf. Gottschalk og Løw Hansen 2011)¹².

Énprosentklubbene er kunnskapsorganisasjoner hvor mye informasjon og viten drøftes internt, blant annet kriminelle aktiviteter og markeder, om potensielt samarbeidende og konkurrerende aktører, og forholdet til politiet og andre samfunnsaktører.¹³ Medlemmene omgås så tett og kameratslig at også de som ikke begår kriminalitet, i mange tilfeller får kunnskap om kriminaliteten.¹⁴ Men heller ikke de sier noe. Man tyster ikke, samme hva. Medlemmene er så tett sammenvevde at de er helt avhengige av å kunne stole blindt på de andre medlemmene. Infiltrasjon i miljøet eller lekkasjer av informasjon vil kunne få konsekvenser for hele nettverket. For å forhindre at slike situasjoner oppstår, har klubbene vedtatt sterke sanksjonsmidler overfor medlemmer som ikke følger klubbens normer. Ved alvorlige regelbrudd som rammer klubbens interesser eller status, eller der hvor enkeltmedlemmer kompromitteres overfor politiet eller media, kan personen utvises «i bad standing» og bli utsatt for grov vold.

Beskyttelse gjennom organisasjonstilhørighet – et stadig sterkere behov blant de kriminelle

Fellesskap, identitet, makt, ære og et ønske om økonomisk profitt er viktige motiver og «drivere» inn i det kriminelle MC-miljøet. Men den «driveren» som kanskje kan forklare mye av veksten i dette miljøet de senere år, og som trolig i fremtiden vil bli enda viktigere, er behovet for beskyttelse.

Å bedrive alvorlig volds- og vinningskriminalitet er forbundet med fare og utrygghet og innebærer et stort psykisk press. Å operere alene i tunge kriminelle markeder uten ryggdekning fra kamerater er risikabelt. Å tilhøre et fellesskap som gir beskyttelse, kan derfor synes stadig mer nødvendig for de individuelle kriminelle prosjektene.¹⁵ De svenske journalistene Lasse Wierup og Matti Larsson, som gjennom to bøker (2007 og 2010) har beskrevet svensk organisert kriminalitet med fokus på énprosentmiljøet, oppgir utrygghet og redsel som en sentral drivkraft i rekrutteringen.

«En ensam tjuv, rånare, narkotikahandlare eller bedragare ter sig mer ensam än tidigare. Yrkeskriminella som vi pratat med menar att det är tacksamt att ge sig på konkurrenter, eftersom dessa bara i undantagsfall går till polisen. Det ökande antalet utpressningsbrott riktas i många fall mot personer som själva lever på kriminalitet. För den undre världens brottsoffer kan gängmedlemsskapet erbjuda en försäkring mot nya angrepp». (Wierup og Larsson 2010:388).

For den enkelte er valget omtrent slik: Når andre kriminelle organiserer seg og får en kollektiv ryggdekning som styrker deres kriminelle kapasitet, kan ikke jeg stå igjen ubeskyttet og alene. Det har

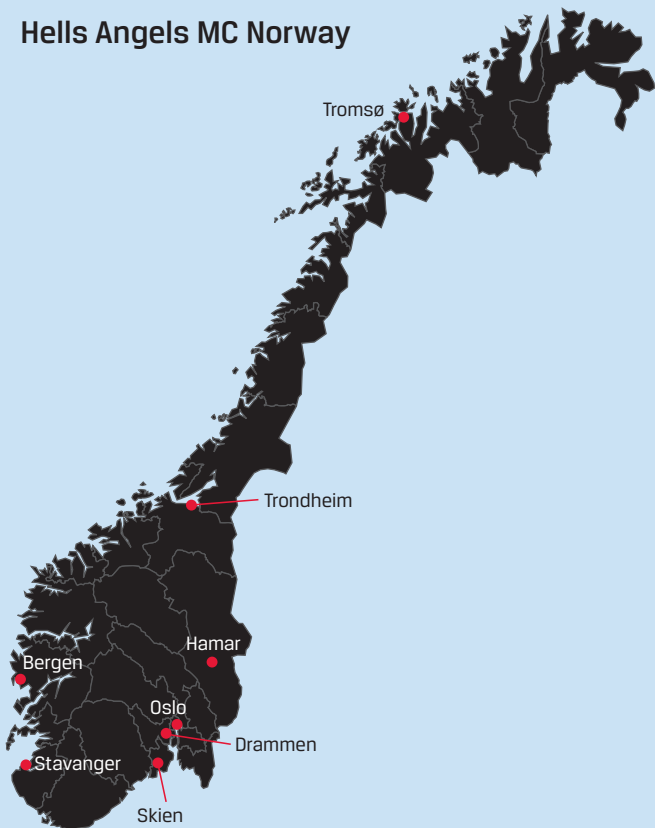
¹² Gottschalk og Løw Hansen understreker i «Etterrettingsprosessen» (2011:128–129) at de fleste kriminelle opplegg er prosjektorganisert. Det innebærer at en person i nettverket får en idé eller presenteres for en mulighet, og rekrutterer deltakere i sitt personlige nettverk til å gjennomføre prosjektet. Det kriminelle prosjektet A kan for eksempel dreie seg om smugling av kokain fra Nederland til Norge. Da kan det hende at et medlem i HAMC i Norge tar kontakt med et medlem av HAMC i Nederland. De to planlegger finansiering, logistikk og markedsføring. Etter at prosjektet er ferdig planlagt, kan støttemedlemmer («prospects») eller løsarbeidere («hangarounds») engasjeres i prosjektet til selve gjennomføringen. Også andre fortrolige som er knyttet til de sentrale aktørene, kan bli involvert.

¹³ For en nærmere beskrivelse og analyse av kriminelle kunnskapsorganisasjoner, se Fahsing og Gottschalk. 2008. Kriminelle organisasjoner: hvordan forstå organisert kriminalitet. Fagbokforlaget.

¹⁴ Slik informasjon kan «skvalpe over» fordi deltakere i de konkrete kriminelle handlingene kan ha behov for å fortelle om dem for å oppnå status internt. De kan ha behov for moralsk støtte til å bearbeide ubehagelige opplevelser, vold og traumer forbundet med handlingene, eller få konkrete råd om hvordan de kan skjule illegale varer, hvitvaske utbytte eller håndtere kriminelle fiender eller politi.

¹⁵ Mye tyder på at deltakere i énprosentmiljøet ofte utøver sin kriminelle aktivitet sammen med personer utenfor miljøet. Dette er derfor ikke lukkede kriminelle miljøer. Men når det enkelte medlemmet kommer opp i konflikter knyttet til kriminaliteten – f.eks. rundt betaling eller kvalitet på varer – gir klubbmedlemskapet en sikkerhet og visshet om at man kan mobilisere sine «brødre» hvis uenigheten eskalerer til en åpen konflikt.

Hells Angels MC Norway

Bandidos MC Norway

Outlaws MC Norway

Coffin Cheaters MC Norway

Andre internasjonale 1 % MC-klubber:

- **Mongols MC:** Fusjonert med Outlaws per desember 2013
- **Gipsy Jokers MC:** Stavanger
- **Devils Choice MC:** Bergen, Florø, Stavanger, Alta, Farsund, Ås (Aasgard), Moss, Fredrikstad (South East), Kongsvinger, Ålesund (West Coast)
- **Vikings MC:** Moss

inntrådt en logikk som gjør at kriminelt aktive personer trekkes mot klubbene.¹⁶ Denne kollektive beskyttelsen kan også være med på å forklare hvorfor mange i énprosentmiljøene er kriminelt aktive langt opp i alder – tidvis godt opp i 50-årsalderen.

Kriminelle organisasjoner eller interesseorganisasjoner for aktive kriminelle?

Innenfor politivitenskapen synes det å være uenighet om hvorvidt man skal kunne kalle de erklærte énprosentklubbene for kriminelle klubber. Juridisk sett er klubbene som organisasjon ikke straffedømt, og anslagsvis 1/3 av de fullverdige medlemmene er ikke straffedømt. Klubbene er ikke ulovlige, og de nyter godt av den alminnelige organisasjonsfrihet. En bedre betegnelse er kanskje at dette er interesse-

organisasjoner for kriminelle, som tilrettelegger for den enkeltes kriminelle prosjekter, og som gir beskyttelse og støtte.

Énprosentklubbene utgjør en organisatorisk, materiell og kulturell infrastruktur som støtter opp under kriminaliteten til klubbmedlemmene og i noen grad til personer med en noe løsere medlemstilknytning. Gjennom klubben får deltakerne et nettverk av personer de kan begå kriminalitet sammen med.

Deltakerne bygger kriminell kompetanse, og benytter seg av klubbens symboler som skaper frykt. Gjennom normen om å stille opp for hverandre har de bygget opp en kollektiv voldsroverdighet og opparbeidet seg en volds kapital.

¹⁶ Et uttrykk for denne logikken er at énprosentere som er kastet ut av sine opprinnelige klubber, ofte i 'bad standing', og som ikke lenger har noen kollektiv ryggdekning, søker sammen i et nytt fellesskap. Énprosentklubben Gladiators er et uttrykk for dette.

/ Hierarki, oppbygning og struktur

«Mafiaparagrafen» ble anvendt i en omfattende narkotikasak hvor flere medlemmer og støtte-medlemmer fra Hells Angels ble dømt til lange fengselsstraffer for grove narkotikaforbrytelser (Hålogaland lagmannsrett 5.12.2013). Dommen er anket til Høyesterett og er foreløpig ikke rettskraftig (14.1.2014). Dommen i lagmannsretten fastslår at klubbens struktur og fasiliteter la til rette for medlemmenes kriminalitet.

Hålogaland lagmannsrett bemerker at de straffbare handlingene ikke er begått av Hells Angels som klubb, ei heller i regi av klubben. Men:

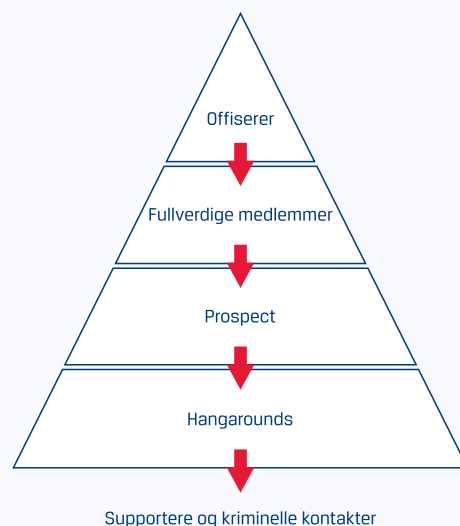
«Lagmannsretten finner grunn til å legge vekt på de tiltaltes tilknytning til Hells Angels når det kommer til spørsmålet om organiseringen i den kriminelle gruppen. Person A's rolle har vært omstridt under bevisførselen. Lagmannsretten trenger for sin del ikke ta stilling til A's formelle rolle i klubben, ei heller finnes det noe behov for å utnevne A til leder eller president. Det er tilstrekkelig for lagmannsrettens vurdering å legge vekt på at A, slik han selv forklarte, kan oppfattes som lederskikkelse. Lagmannsretten legger til grunn som bevist ut over rimelig tvil at A har en slik autoritet og nyter slik respekt, at det er naturlig å tillegge han en sentral og ledende posisjon i klubben, hva enten denne posisjonen er formalisert eller ikke.

Person B har vært medlem i Hells Angels i mer enn ti år. Person C har siden saken startet avansert fra «prospect» til medlem og Person D har avansert fra «hangarounds» til «prospect». [...] De tiltalte selv og vitnene X og Y, som begge er sentrale medlemmer i Hells Angels, har gitt en klar beskrivelse av en struktur med medlemmer i Hells Angels som en kjerne i klubben, og med «prospects» og «hangarounds» som aspirerer til medlemskap. Beskrivelsen som er gitt av status, arbeidsoppgaver og forpliktelser som påhviler «hangarounds» og «prospects», og de krav til opprykk og eventuelt medlemskap, viser etter lagmannsrettens mening en klar hierarkisk struktur.

Denne strukturen gjenfinnes i den organiserte kriminelle gruppen, og rollefordelingen innad i gruppen avspeiler, etter lagmannsrettens mening, rollefordelingen i Hells Angels for de tiltalte som har tilknytning til klubben. [...] Lagmannsretten legger til grunn som bevist ut over rimelig tvil at A har hatt en ledende rolle i gruppen, i nært samarbeid med B som hadde det koordinerende ansvar i Nord Norge.

[...] Lagmannsretten legger også vekt på, slik det er funnet bevist ovenfor, at klubblokalene til Hells Angels i Oslo og Tromsø har vært møtepunkt for gruppens deltakere. Selv om lokalene ikke ble disponert eksklusivt av gruppen som sådan, var de stilt til rådighet av de i gruppen som innad i Hells Angels hadde myndighet til det.»

Organisasjonspyramide for en 1 % MC-klubb

Lojalitetsnormen om å stille opp for klubbkameratene kan utnyttes av etablerte kriminelle i organisasjonen gjennom å be andre medlemmer om kriminelle tjenester. Lojalitetsfølelsen er ekstra sterk overfor medlemmer med høy ansiennitet og lang fartstid i organisasjonen. Slik kan eldre medlemmer få yngre medlemmer eller prøvemedlemmer til å delta i kriminelle handlinger og således forsterke deres kriminelle aktivitet. Informasjon fra etterforskning i Norge forteller at systemet sannsynligvis utnyttes til å gi ordrer og føringer om å begå eller støtte opp under kriminalitet. Her ligger trolig én viktig forklaring på den kriminalitetsforsterkende effekten som deltakelse i dette miljøet har, og som ble dokumentert i den danske undersøkelsen (Klement, Kyvsgaard og Pedersen 2010). Samtidig bidrar dette til at eldre medlemmer kan skape avstand mellom seg selv og de kriminelle aktivitetene hvor oppdagelsesrisikoen er størst.¹⁷

Klubbhusene spiller også en viktig rolle. De er viktige arenaer for medlemmenes sosiale liv, fester, mekking på motorsyklene, til dels også som både midlertidige og permanente boliger, for eksempel som overnattingstilbud til venner av klubben når de er på kriminelle tokt. Klubbhusene er dessuten et sted hvor kriminalitet planlegges og våpen ofte oppbevares (skjules).

I enkelte klubber – bl.a. Hells Angels – blir medlemmer ivaretatt gjennom økonomisk støtte fra deres forsvarsfond. Fondene betaler advokater og private etterforskere, særlig i prinsipielle saker. I tillegg gir forsvarsfondet økonomisk støtte til fengslede medlemmer. Klubbene følger ofte opp sine innsatte med nyhetsbrev, og medlemmene plikter å skrive brev til sine fengslede «brødre» og besøke dem. Innsatte medlemmer i énprosentklubbene er derfor ofte bedre stilt enn andre innsatte både sosialt og økonomisk, noe som blant annet kan fremme rekrutteringen av prøvemedlemmer i fengselet.

Klubbens rolle som en infrastruktur som understøtter medlemmer og støttemedlemmers kriminalitet, beskrives dekkende i en lagmannsrettsdom fra

desember 2013 (se rammesak på forrige side). I denne dommen kom også straffelovens § 60 a, den såkalte «mafiaparagrafen», til anvendelse. Den sier at dersom en straffbar handling begås som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, kan strafferammen økes. Med organisert kriminell gruppe menes en organisert gruppe på tre eller flere personer som har som hovedformål å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst 3 år, eller hvor en vesentlig del av virksomheten består i å begå slike handlinger.

Dette er første gang denne paragrafen anvendes mot deltakere fra det kriminelle énprosentmiljøet.

Organisatoriske kjennetegn

Fenomenet «kriminelle MC-gjenger» dukket første gang opp i USA på slutten av 40-tallet. Gjengene var i utgangspunktet satt sammen av personer med bakgrunn fra Den andre verdenskrig. Flere av gjengenes medlemmer hadde problemer med å innpasse seg i et sivilt liv etter flere år som soldater. I gjengene fant de kameratskap og samhold.

Énprosentfilosofien

Énprosent-MC-begrepet oppsto i den amerikanske byen Hollister i California 4. juli 1947. Byen hadde i forbindelse med nasjonaldagen invitert til et stort motorsykkeltreff. Ingen hadde forutsett at treffet skulle utarte til voldsomme opptøyer som endte med at nasjonalgarden måtte innkalles for å gjenopprette ro og orden. De amerikanske motorsyklistenes sentralorganisasjon tok sterk avstand fra det som hadde skjedd, og forsvarte organisasjonen med at 99 % av alle motorsyklister var «hederlige og lovlydige borgere», men at de resterende 1 % var «uanstendige og skjemte ut» alle andre motorsyklister. Begrepet 1 % ble øyeblikkelig adoptert av dem som sto for opptøyene, og har siden den gang fungert som et symbol på en livsstil.

Definisjonen av énprosentbegrepet er opp gjennom årene gjentatt og bekreftet bl.a. gjennom flere rettsaker og høringer. En såkalt «ed» eller troserklæring har blitt utviklet i dette miljøet, som lyder: «A one

¹⁷ Hvordan etablerte kriminelle i et distribusjonssystem med illegale varer skaper avstand mellom seg og de risikofylte salgsaktivitetene i distribusjonsskjedens ytre ledd, er for øvrig godt beskrevet av forskeren Inger Lise Lien (2011).

percenters is the one percent of a hundred of us who have given up on society and the politicians one-way-law. This is why we look repulsive. We are saying we don't want to be like you or look like you. So stay out of our face.»

Videre heter det: «*Se på din bror som står ved siden av deg og spør deg selv: Vil du gi ham halvparten av det du har i lommene – eller halvparten av hva du har å spise. Hvis noen slår din bror, vil du da hevne dette uten å stille spørsmål om hvorfor. For det finnes intet «hvorfor». Din bror har ikke alltid rett, men han er alltid din bror. Det er én for alle og alle for én. Hvis du ikke tenker på denne måten, så forsvinn, da du ikke tilhører oss.»*

Medlemmer som bekjenner seg til denne «eden», signaliserer at de har valgt å stå på utsiden av samfunnet, og at de ikke vil følge dets lover og regler. Lojaliteten til klubben og dens medlemmer har forrang.

Organisering av klubbene

Med små variasjoner er de forskjellige internasjonale énprosentklubbene identisk organisert. De viktigste avgjørelser og regler i klubben blir vedtatt etter forslag på internasjonale møter. Ingen lokale avdelinger kan avvike fra disse. De ulike avdelingene opptrer derimot ofte relativt uavhengige i sitt daglige virke, men ingen MC-avdelinger kan betraktes som uavhengige eller separate fra resten av organisasjonen. Avdelingene er styrt av et sett med felles regler, såkalte «by-laws» som består av så vel skrevne som uskrevne lover og regler. En avdeling må minimum ha fem eller seks medlemmer.

Prosessen fram mot et fullverdig individuelt medlemskap, hvor det potensielle medlemmet kvalitetssikres og sosialiseres til klubbens normer og verdier, kan ta lang tid. Av klubbene i Norge har Hells Angels den mest krevende og langvarige opptaksprosedyren. Vilkaene for å bli medlem i Hells Angels er at man har gyldig førerkort og en fungerende motorsykel. Man kan ikke være barneovergriper eller ha søkt om å bli politi eller fengselsbetjent. Heller ikke nære slektninger kan arbeide eller ha arbeidet

i politiet eller fengselsvesenet. At man er voldelig, er tilsynelatende ikke noe hinder for medlemskap. Prosessen fram til fullverdig medlem kan ta flere år, og representerer en svært grundig kvalitetssikring av det nye medlemmet. Dette gjøres for å forhindre infiltrasjon samtidig som man foretar en utsjalling av personer/klubber som ikke er egnet i organisasjonen. Alle personer eller klubber som gis adgang til å starte prøveperioden, må være «sponset» av en fullverdig klubb eller medlem. Sponsoren står ansvarlig for prøvemedlemmets oppførsel og handlinger. I den senere tid har énprosentklubbene i større grad opptatt prøvemedlemmer som har hatt sin bakgrunn i lojale supporterklubber.

Alle avdelingene i de internasjonale énprosentklubbene er underlagt et hierarkisk og militærlignende regime som består av ulike regionale, nasjonale og internasjonale nivåer. I den lokale klubben finner man i toppen «ledere». I midten finner vi fullverdige medlemmer og «prospects». Nederst finner vi «hangarounds» og supportere. «Lederne» har nøkkelroller selv om medlemskapet i klubben er tuftet på broderlig likhet, som skal bety at ingen er mer verdt enn andre, og alle har hver sin stemme når ting skal avgjøres.

Presidenten

Internt har presidenten total kontroll over klubben og dets medlemmer. Han kan endre beslutninger som er tatt på medlemsmøter.

Visepresidenten

Representerer presidenten i hans fravær.

Sergeant at Arms

Denne personen er ansvarlig for den interne og eksterne disiplinen i og rundt klubben. Han er direkte underlagt presidenten og kan etter ordre iverksette intern avstraffelse overfor medlemmer som har forbrutt seg mot klubbreglene eller på annen måte satt klubben i et dårlig lys. Det er også denne personen som til en hver tid skal holde oversikt over klubbens «fiender» og legge strategier for hvorledes klubben kan forsvares mot angrep.

Sekretær/kasserer

Har til oppgave å skrive referat fra alle klubbens møter. Han fører oversikt over klubbens finanser og har til oppgave å innkreve bøter og avgifter fra medlemmene.

Road Captain

Har som oppgave å planlegge og arrangere turer og treff.

En typisk énprosentklubb inkluderer også ordinære medlemmer. Alle medlemmene har muligheten til å ytre sine meninger under klubbmøtene. I tilfeller der medlemmene må foreta avstemning, fungerer dette etter prinsippet «én mann – én stemme». Allikevel, med bakgrunn i klubbens hierarkiske oppbygning, har presidenten det avgjørende ordet med sin veto-rett. Et medlem i en énprosent-MC-klubb er etter opptak i klubben også godtatt som medlem i hele den verdensomspennende organisasjonen.

Som medlem forventes det at man under enhver omstendighet hjelper sine «brødre», uansett hvilken situasjon de står overfor. Dette gjelder også til dels «brødre» fra andre avdelinger, fra inn- og utland. Medlemmene vet hvilke sanksjoner de kan bli utsatt for hvis de bryter med en så sentral norm.

Det laveste nivået i organisasjonen omfatter «prospects» og «hangarounds». Dette er offisielle titler innad i klubben. Personer med disse funksjonene har ikke de samme rettighetene som medlemmene. De har anledning til å delta på fester, men blir som oftest satt til å utføre jobber som vakthold og bartjenester. «Hangarounds» og «prospects» er underlagt alle fullverdige medlemmer og må utføre jobber disse pålegger dem. De har ikke anledning til å delta på klubbmøter.

Det er opp til presidenten i den enkelte klubb å påse at klubbens vedtatte normer og regler blir etterfulgt. Dersom medlemmer forbryter seg mot klubbens vedtatte normer og regler, har klubben to alternativer å benytte seg av, alt etter hvor alvorlig overtrampet er. Mindre forseelser kan medføre at et medlem blir bedt om å forlate klubben i såkalt «good standing».

Dette er en mild reaksjonsform som gir personen fortsatt tilgang til miljøet, som fester og andre klubbarrangementer. Vedkommende får imidlertid ikke adgang til klubbmøtene eller den øvrige driften. En person ute i «good standing» kan søke om nytt medlemskap, men må da starte på nytt og gå gradene fra «hangaround» eller «prospect».

Dersom et medlems overtramp er av en slik karakter at det setter klubbens rykte i et dårlig lys, eller sverter enkeltmedlemmer overfor politiet eller media, vil personen mest sannsynlig kastes ut i «bad standing». Denne sanksjonsformen medfører ofte at medlemmet blir utsatt for grov vold. Personer i «bad standing» kan ikke omgås det øvrige 1 % MC-miljøet eller søke om nytt medlemskap.

Supporterklubber

En supporterklubb er en klubb som støtter opp om en av de internasjonale énprosentklubbene. Dersom en supporterklubb ønsker å knytte seg sterkere til énprosentklubben, må den regne med å måtte utføre oppdrag på forespørsel fra énprosentklubben. Medlemmer fra supporterklubbene fungerer ofte som livvakter for énprosent-MC-klubbene i forbindelse med begravelser eller andre offentlig arrangementer. En supporterklubb er på mange måter en servil gjennomfører for énprosentklubben. Systemet med supporterklubber gjør at énprosentklubbene kan vokse seg stadig rikere og sterkere uten å måtte dele på rikdommen. De har støtteklubber som kan gi beskyttelse i en «krigssituasjon» og som kan skjerme så vel medlemmer som selve klubben fra offentlighetens lys med tanke på kriminelle handlinger.

Énprosentklubbene er spredt over mesteparten av landet, og medlemmene representerer en stor utfordring i de fleste politidistriktene som følge av deres involvering i kriminalitet. Klubbene søker også stadig å etablere nye avdelinger og støtteklubber på nye steder og i nye regioner. Hells Angels (inkludert miljøet rundt klubben) fremstår i dag som den største utfordringen, på bakgrunn av sin utbredelse i Norge, antallet støtteklubber og omfanget av kriminalitet.

Systemet med Norgesmodellen og supporterklubber

Hells Angels i Norge innførte den såkalte «Norgesmodellen» i 2010 – en modell som de kopierte fra Hells Angels i Sverige. Ambisjonen var å samle «det etablerte MC-miljøet» i Norge under én paraply, og deretter styrke Hells Angels' innflytelse over den. Norgesmodellen handler om hvilke motorsyklister som kan bruke tredelt ryggmerke – såkalte «colors» – i Norge. Hells Angels har tatt ansvar for å forvalte de tredelte ryggmerkene. I praksis innebærer dette at Hells Angels ønsker kontroll over alle MC-klubber som benytter tredelt ryggmerke i Norge, og hvem som får være med i det etablerte miljøet. Klubber som ønsker å kjøre med ryggmerker, men som ikke ønsker å være en del av Norgesmodellen, risikerer å bli sanksjonert.

Hells Angels har i løpet av de siste par årene opplevd pågang fra flere MC-klubber i Norgesmodellen som ønsker å bli medlem av Hells Angels, og det registreres at Hells Angels rekrutterer nye medlemmer fra disse klubbene. I denne sammenheng er det likevel viktig å påpeke at flesteparten av klubbene i Norgesmodellen verken har ambisjoner om å bli en del av Hells Angels eller avansere i MC-hierarkiet. Enkelte klubber føler seg trolig presset til å være del av Norgesmodellen, mens andre opplever trygghet ved å tilhøre den.

Norgesmodellen sørger for at de internasjonale 1 % MC-klubbene og da Hells Angels MC i særdeleshet

- har stor geografisk innflytelsessfære (nedslagsfelt)
- kan benytte supportergruppene aktivt til å utøve kontroll og vise makt i MC-miljøet
- har bedre forutsetninger for rekruttering til egen organisasjon eller for å utføre kriminelle oppdrag

«Streetcrew» – en ny omdreining på kriminalitetsspiralen knyttet til énprosentmiljøet

Énprosentklubbene har de senere år etablert flere støttegrupper – såkalte «streetcrew». Sannsynligvis vil det bli etablert flere slike støttegrupper i tiden fremover. I andre nordiske land har det vært en voldsom vekst av denne typen grupperinger.

Fenomenet med «streetcrew» (slik det fremstår i dag) startet opp i Danmark i 2008 da Hells Angels MC opprettet AK81¹⁸, og ble videreført av Hells Angels MC i Norge i 2010 da det ble etablert «streetcrew» i Stavanger, Agder, Sandefjord og Trondheim. Den senere tid har Hells Angels MC også etablert et «streetcrew» i Oslo. Bandidos og Outlaws etablerte lignende «streetcrew» på slutten av 90-tallet.

Personer som danner grunnstammen i et «streetcrew», er jevnt over yngre menn med liten eller ingen fartstid i 1 % MC-miljøet. Kun unntaksvis eier eller besitter de motorsykler, og få har førerkort for tung motorsykel. Medlemmene er ofte voldelige og har en kriminell bakgrunn, og mange er misbrukere av narkotika eller anabole steroider. Enkelte har tidligere vært tilknyttet et voldsrasistisk miljø og kampsportsmiljø.

Med tanke på hvem som rekrutteres til «streetcrew», og at de styres av énprosentklubbene, er det sannsynlig at «streetcrew»-medlemmene er redskaper for å få utført kriminalitet. Systemet med supporterklubber og «streetcrews» er sannsynligvis sterkt medvirkende til at de internasjonale énprosentklubbene har store markedsandeler innenfor narkotika flere steder i landet. De er i en relativt unik posisjon sammenlignet med andre kriminelle grupper ved at de kan bruke supportere over hele landet som tilretteleggere eller underselgere. Utenfor Oslo møter énprosentklubbene vesentlig mindre konkurranse om markedet fra andre kriminelle gjenger. I tillegg kan deltakere i «streetcrew»-ene – på samme måte som i supporterklubbene – brukes i eventuell maktkamp eller konflikt med andre kriminelle grupper/gjenger. Etterforsknings- og etterretningsarbeid mot énprosentmiljøet underbygger dette.

Systemet med «streetcrew» og supporterklubber bidrar til at énprosentklubbene får:

- a) større geografisk innflytelse ved at støttegruppene benyttes aktivt til å utøve kontroll og vise makt
- b) tilgang til et større kriminelt nettverk og marked
- c) bedre forutsetninger for rekruttering til egen organisasjon eller med tanke på å utføre kriminelle oppdrag¹⁹

¹⁸ Hells Angels MC Danmark har opprettet flere grupper som alle bærer navnet AK81. Dansk politi anslår antallet medlemmer til et sted mellom 70 og 100. Gruppene består av yngre menn i alderen 18–25 år. Av de registrerte medlemmene er et stort flertall straffedømt for voldsforbrytelser. Etableringen av AK81 i Danmark kan i stor grad ses i direkte sammenheng med pågående gjengkonflikter og behovet for «fotsoldater» som kan utføre «risikoopdrag».

¹⁹ I flere tilfeller har de mest potente medlemmene av crew eller supporterklubber blitt medlemmer («hangaround») i kriminelle MC-klubber.

Erfaring fra Danmark og Sverige tilsier at «street-crew» og supporterklubber utgjør en viktig del av eksistensgrunnlaget til énprosentklubbene. Mens de fullverdige medlemmene ofte er godt voksne menn, nærmer deltakerne i «streetcrew»-ene seg ungdomsalder. Det innebærer at kommunen vil kunne ha flere virkemidler for å løsrive disse fra det kriminelle énprosentmiljøet.

Kriminaliteten fra énprosentmiljøet

Kripos undersøkte i 2007 rullebladet til 184 medlemmer og prøvemedlemmer i Hells Angels, Bandidos og Outlaws. Undersøkelsen den gang viste at 126 personer, altså 69 % av medlemsmassen, var straffedømt. 111 av disse var dømt for forbrytelser, mens 15 var dømt for forseelser.

En tilsvarende analyse ble i 2012 gjort av kriminaliteten fra Hells Angels. Hells Angels hadde da 115 medlemmer og prøvemedlemmer og 60 deltakere i klubbens støttegrupper, til sammen 175 personer. Av disse 175 er 121, det vil si 69 %, straffedømt til sammen 409 ganger. Tabellen nedenfor viser hvilke straffebud forholdene²⁰ i de 409 dommene rammes av.

Blant de domfelte de siste årene finner man de antatte presidentene for HA Trondheim (og HA Norge), HA Tromsø og HA Oslo, som er dømt til fengselsstraffer fra fire til åtte og et halvt år.

Narkotikakriminalitet

Mange énprosentere er involvert i innførsel og omsetning av narkotika, som hasj, amfetamin, metamfeta-

min og kokain. Fullverdige medlemmer er ofte bakmenn, mens medlemmer i supporterklubber og «street-crew» står for den mer risikofylte distribusjonen utover i landet, hvor oppdagelsesrisikoen er større.

Narkotikamisbruk har store negative konsekvenser. Et stort antall misbrukere dør årlig, mange misbrukere sliter med store helsemessige og sosiale problemer. Nær familie av rusmisbrukerne rammes ofte – særlig deres barn. Kommunene bruker betydelige ressurser på å bøte på misbrukets konsekvenser som for eksempel langvarig sosialhjelp til rusmisbrukerne, oppfølging i bolig, lavterskel omsorgstilbud og alvorlige barnevernssaker. I tillegg krever rusmisbruket store ressurser fra den statlige spesialisthelsetjenesten og trygdeytelser fra NAV. Det dreier seg årlig om mange milliarder kroner.²¹

De helsemessige, sosiale og økonomiske kostnadene ved narkotikamisbruket er en viktig begrunnelse for at regjeringen ønsker å styrke arbeidet mot organiserte kriminelle nettverk, inkludert énprosentklubbene, som er involvert i narkotikaomsetning.²²

Torpedovirksomhet, vold og trusler

Én av de mest alvorlige sidene ved énprosentklubbene er medlemmenes bruk av vold og trusler. Volden er nødvendig for å beskytte klubben, medlemmene og kriminaliteten som begås, blant annet distribusjonen av narkotika eller andre illegale varer, eller ved omsetning av tyvegods. Ved ulovlige transaksjoner brukes ikke rettsapparatet for å få avgjort tvister rundt betaling, kvalitet på varene eller andre

²⁰ Kategorien «underslag/tyveri» (257) fordeler seg på følgende underkategorier: 173 tyverier, 73 grove tyverier, 65 bilbrukstyverier og 1 underslag. Kategorien «Forbrytelser mot offentlig myndighet» (31) fordeler seg på følgende underkategorier: 18 vold mot offentlig tjenestemann, 9 trusler mot offentlig tjenestemann og 4 motarbeidning av etterforskning. Kategorien «Vold/trusler» (167) fordeler seg på følgende underkategorier: 139 legemsbeskadigelse/legemsfornærmelse, 27 trusler og 1 drap. Kategorien «Utpressing/ran» (30) fordeler seg på følgende underkategorier: 12 grove ran, 12 ran og 6 utpressing.

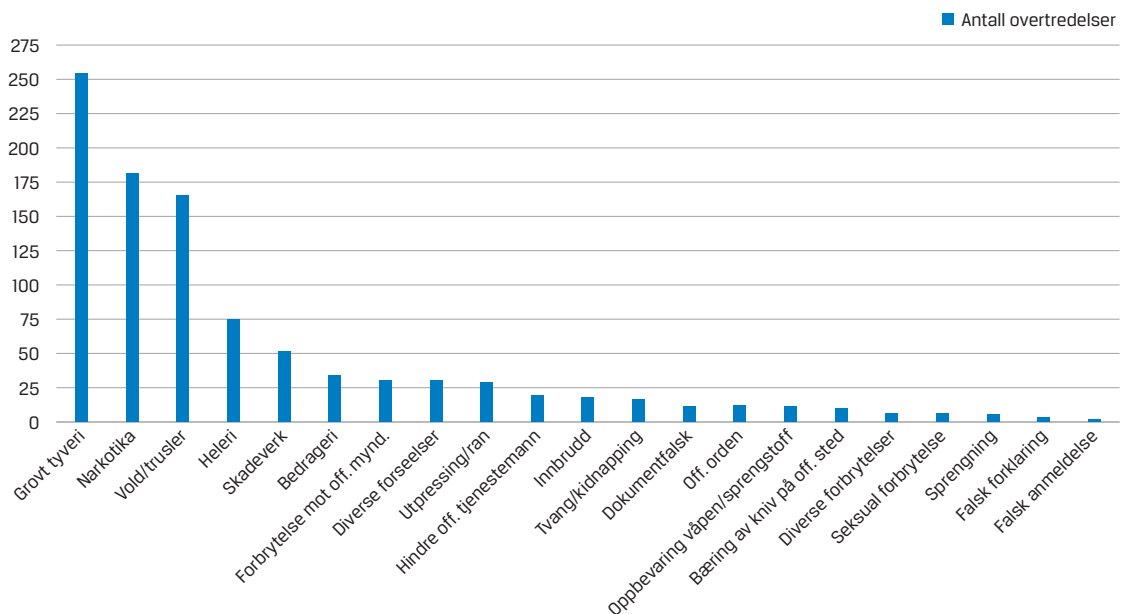
²¹ I Stoltenbergutvalgets «Rapport om narkotika» (2010) fastslår utvalget følgende (s. 10): «Ingen vet hva rusavhengighet koster samfunnet. I 2010 bruker staten og kommunene til sammen rundt 5 milliarder kroner direkte til rusfeltet. Da er ikke sosiale stønader, trygdeytelser eller kostnader som følge av kriminalitet tatt med. Penger er likevel bare en liten del av omkostningene med rusavhengighet. De menneskelige belastningene kan ikke beregnes i kroner og øre.»

²² Jf. Meld. St. 7 (2010–2011) Kampen mot organisert kriminalitet. Jf. også Meld. St. 30 (2011–2012) Se meg! En helhetlig rusmiddelpolitikk – alkohol – narkotika – doping.

/ Dom i Borgarting lagmannsrett – narkotikasmugling

En nordmann og en nederlander, begge medlemmer av Hells Angels, ble i Borgarting lagmannsrett i juni 2012 dømt for smugling av 30 kilo amfetamin til fengsel i henholdsvis 10 år og 6 måneder og 10 års fengsel. Lagmannsrettens skriver om énprosenterens forsøk på å bortforklare sitt forsett: «Ved vurderingen har lagmannsretten også tatt i betraktning hans medlemskap i en klubb som idealiserer og oppmuntrer til kriminalitet.» Ved straffutmålingen skriver lagmannsretten at: «Straffeloven § 60 a er ikke gitt anvendelse, men lagmannsretten bemerker at det dreier seg om en organisert virksomhet der flere deltar og samarbeider over landegrensene. For [domfeltes] del ble handlingene begått med utgangspunkt i Hell's Angels.»

konfliktforhold. Da brukes trusler – og av og til vold. Torpedoopdrag er ved siden av narkotikakriminaliteten kanskje den kriminaliteten som er mest forbundet med énprosentklubbene. Voldstroverdigheten klubben har opparbeidet, og volds kapitalen som klubbens uniformer og symboler representerer, gir klubbmedlemmene et betydelig konkurransefortrinn ved torpedo- og inkassovirksomhet. Det holder ofte med et vagt muntlig signal for å få andre til å gjøre som en selv vil. Salg av torpedotjenester for å inn-drive gjelden til andre kriminelle kan gi stor fortjeneste. Men det kan også dreie seg om lovlige fordringer hvor kravene ofte er videresolgt i flere ledd før de ender til inndrivelse hos medlemmer i en énprosentklubb. Fortjenestepotensialet ved pengeinnkreving

kan illustreres med den antatte lederen av HA i Oslo, som i Hålogaland lagmannsrett høsten 2013 oppga at han livnærer seg som pengeinnkrever/tvisteløser, og at inntjeningen kan variere fra 10 000 til 100 000 kroner pr. oppdrag. Vedkommende har ikke vært i fast arbeid siden 1986.

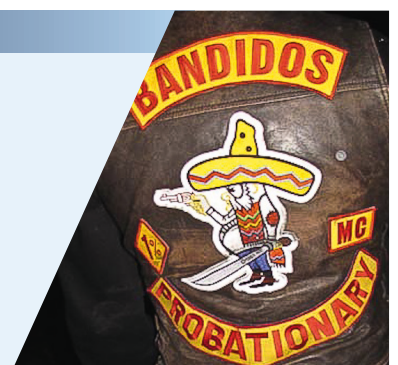
Énprosentklubbens voldstroverdighet opprettholdes fordi vold tidvis anvendes i torpedoopdrag mot dem som ikke godtar kravene som rettes mot dem.

Vold og trusler brukes også overfor egne medlemmer. De som formidler sensitiv informasjon til politiet, risikerer en brutal straff – alt fra å bli banket opp til å bli langvarig torturert, endog drept.²³

23 L. Wierup og M. Larsson (2007, 2010) gir flere eksempler på brutal vold, endog drap, mot medlemmer som har brutt interne regler i de kriminelle MC-klubbene. Et poeng her er at de utvises fra klubben før de utsettes for brutal vold. Man utsetter ikke en bror for vold, men disse er dermed ikke lenger brødre. I boka «Helvetet inifrån» (2012) formidler L. Wierup og D. Olsson vitnesbyrdet fra den tidligere Hells Angels-lederen Micke Johannesen om det indre livet i organisasjonen. Før han fortalte sin historie, var han blitt utvist fra Hells Angels og senere utsatt for drapsforsøk. Micke Johannesen og hans hustru bor nå med ukjent identitet på et ukjent sted utenfor Sverige omfattet av politiets beskyttelsesprogram. Morten Frichs bok «Kronvidnet. Hells Angels indenfra» (2011) er en dokumentarisk beretning basert på danske Kasper Vettters erfaringer fra sin fortid knyttet til Hells Angels. Vetter bor nå på et ukjent sted med ny identitet omfattet av dansk politis vitnebeskyttelsesprogram.

/ Dom i Borgarting lagmannsrett – vold

Fem tidligere straffede medlemmer av Bandidos ble i Borgarting lagmannsrett 31/1-2011 dømt til fengsel fra ett og et halvt år til tre og et halvt år for torpedovirksomhet overfor en sykkelig 61-åring gjennom betydelig vold, trusler og innesperring. Tre biler ble tatt fra fornærmedes verksted. En annen fornærmet ble skutt gjennom låret ved samme anledning og fikk beskjed om at hvis han ikke gjorde som de sa, ville de også skyte i det andre beinet og magen. Da Bandidos-medlemmene forlot stedet truet de med represalier fra klubben dersom politiet ble involvert.

Vold mot andre kriminelle miljøer er vanlig fra énprosentmiljøet og deres støttespillere. Det mest eksepsjonell og synlige for offentligheten har vært konfliktene mellom énprosentklubbene. Strid om kontroll over kriminelle markeder skaper konflikter mellom klubbene og eventuelle andre kriminelle miljøer. Men også stolthet, respekt og ære kan fremprovosere konflikter som av og til kommer til overflaten i form av voldelige konflikter i det offentlige rom. I den nordiske MC-krigen mellom Hells Angels og Bandidos i årene 1994 til 1997 ble 11 drept, 74 forsøkt drept og 96 såret. Bomben mot Bandidos' lokaler i Drammen den 4. juni 1997 drepte en uskyldig, forbigående kvinne og forårsaket materielle skader for 450 millioner kroner.²⁴ Fem medlemmer av Hells Angels ble dømt til fengselsstraffer fra tre til seksten år for ugjerningen.

Danmark har de siste årene opplevd en ny bande-krig. Denne gangen mellom Hells Angels og deres ungdomsgruppe AK81 på den ene siden og innvandrerbåndene fra København på den andre. Volden eskalerte i august 2008 da en 25-årig Hells Angels-sympatisør skjøt 25 skudd mot et 20-talls ungdommer, hovedsakelig med innvandrerbakgrunn. Én ble drept, og kun tilfeldigheter gjorde at ikke flere led samme skjebne. Hendelsen utløste en spirallignende konflikt som også spredte seg utenfor det sentrale København. I løpet av perioden fram til vinteren 2013 er 15 drept og 175 såret. Blant ofrene finnes flere uskyldige som tilfeldigvis var på feil sted til feil tid.

I første halvdel av 2012 økte konfliktnivået mellom Outlaws og Hells Angels i Sverige, antakelig fordi Outlaws ekspanderte kraftig, spesielt i Sør-Sverige,

noe som provoserte Hells Angels til å svare med vold. Det resulterte i flere voldelige sammenstøt, drap og drapsforsøk, der blant andre den svenske Outlaws-presidenten ble drept i mars 2012. Situasjonen har også vært spent mellom Mongols MC og Bandidos MC i Sverige i deler av 2012. Blant annet ble et medlem av Mongols MC angrepet og hardt skadd etter at medlemmer fra Bandidos MC tok seg inn i et av deres klubbhus.

Norsk politi er bekymret for at veksten i énprosentmiljøet forrykker den relativt stabile maktbalansen mellom de norske énprosentavdelingene, noe som kan medføre økt vold og trusler. Blant annet kan etablering av nye klubber som Gladiators og Mongols utfordre Bandidos' og Hells Angels' fredsavtale fra 1997, og Hells Angels' dominans over det norske MC-miljøet.

Politiet utelukker ikke at nyetableringer kan bli møtt med vold fra de etablerte klubbene. Og nye énprosentere er ikke med på å dempe spenningen: Flere medlemmer av Mongols er observert med gensere med «Fuck all Hells Angels» på brystet. Mongols og Outlaws er «venner», og kan komme til å danne en motpol til Hells Angels og Bandidos.

Så langt har medlemmer av norske avdelinger ikke hatt like voldelige oppgjør som vi ser i våre naboland og på kontinentet. Det kan skyldes Hells Angels' stabiliserende virkning på grunn av sin dominans i MC-miljøet. Miljøet er innforstått med at for mye vold og uro kommer til å tiltrekke seg myndighetens oppmerksomhet ytterligere, og det er åpenbart mange medlemmer som ikke ønsker ukontrollerte

²⁴ <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=251927>

/ Dom i Bergen tingrett – pengeinnkreving

Et medlem av Bergensklubben Hog Riders, en supportklubb til Hells Angels, ble i 2011 dømt til fire års fengsel for flere straffbare forhold av Bergen tingrett. Det mest alvorlige var voldelig pengeinnkreving overfor en person i restaurantbransjen, der hans samboer og barn ble truet. Den domfelte brukte jakkemerke med teksten Support 81. En tidligere straffet «bror» i samme MC-klubb ble dømt til fengsel i ett år og seks måneder for medvirkning i pengeinnkrevingen. Han holdt den fornærmede fast, mens gjerningsmannen gjentatt slo ham i hodet med slåsshanske. Den medtaltalte viste ingen anger, men virket tvert i mot «stolt over «brorskapet» og jakkemerket «Support 81»», i følge domspremisene.

voldsspiraler. Det finnes motkrefter i klubbene som hindrer tilspissing av konflikter, men kun til en viss grad. Konflikter over markeder, selve æreskulturen og lojalitetsnormene om å stille opp for klubb og «brødre», innebærer at motkreftene kan bli for svake til å forhindre at konflikter bryter ut – enten med andre énprosentklubber eller med andre kriminelle grupperinger, nettverk eller organisasjoner.

Et ønske om å være både utenfor og innenfor normalsamfunnet

Både som individer og klubber ønsker énprosentene å være både innenfor og utenfor samfunnet.

På den ene siden ønsker de å være utenfor normalsamfunnet, i et eget samfunn hvor vinnings- og voldskriminalitet aksepteres. I motsetning til deltakere i andre kriminelle systemer, ønsker deltakerne å vise sin tilhørighet til klubb og brødre gjennom en uniformslignende bekledning. De spiller på miljøets voldsaura og kollektive styrke uttrykt gjennom normen «én for alle, alle for én». De ønsker å formidle et inntrykk av å være farlige og sterke.

På den annen side ønsker de også å være innenfor samfunnet og signalisere at de er snille. Når politi og kontrollmyndigheter stadig blir bedre på å «gå etter pengene», blir det viktig for vinningskriminelle å kunne vise til at pengene er «lovlig» tjent, enten gjennom eget lønnsarbeid eller privat næringsvirksomhet (f.eks. bygg- og anleggssfirmaer, flyttebransjen, restauranter, tattoobutikker osv.) Hvitvasket kapital gir adgang til det gode liv gjennom privat forbruk (bolig, dyre motorsykler og biler, feriereiser osv.) Mange i énprosentmiljøene er allerede godt integrert i samfunnet gjennom ordinært lønnsarbeid eller som næringsdrivende. Men mye tyder også på at mange «naver».²⁵

De aller fleste i kriminelle miljøer ønsker å framstå som gode mennesker. Dette gjelder også for deltakerne i det kriminelle MC-miljøet. De ønsker å maksimere moralsk kapital. Først og fremst som en god bror i den enkelte 1 % MC-klubb, men også i normalsamfunnet som et godt menneske og en

god og hyggelig nabo. Utad ønsker de å fremstille seg som deltakere i et positivt og godt fellesskap av «brødre» som nyter det frie bikerlivet. De forsøker å bygge et positivt image ved for eksempel å invitere barnefamilier til «åpne dager» på klubbhusene, gi penger til kreftsyke barn og sponse russebusser. De reagerer sterkt på at politikere, politi, forskere eller journalister trekker fram negative sider ved miljøet. Samtidig er dette et bilde de selv har skapt gjennom å bygge opp sin volds- og trusselkapital, som de ønsker å anvende når det passer dem selv, særlig når de er «utenfor samfunnet» (altså «outlaw»). Innenfor samfunnet ønsker de å vise det hyggelige bildet av den frie bikereren som er en del av et jovialt og godt broderskap. De ønsker å slippe unna det stigma de har påført seg selv.

Énprosentene forsøker på denne måten å få det beste ut av to verdener. Når de er i den kriminelle underverden, ønsker de å framstå som farlige. Når de er i normalsamfunnet ønsker de å framstå som harmløse slik at de skal få fred og ro til dyrke sin livsstil og leve et tilnærmet alminnelig liv. Dette har de til felles med de fleste aktører som er involvert i det som kan kalles organisert kriminalitet.

Slik «svitsjing» mellom to verdener er åpenbart krevenne for énprosentklubbene, det ser en særlig i land hvor voldskriminaliteten har tatt overhånd, og hvor klubbene enten trues med forbud (som i enkelte delstater i Tyskland) eller utsettes for et meget hardt press (som i Danmark). Dette presset gjør det ikke bare vanskelig å leve i brorskapet og drive kriminell virksomhet, det blir også vanskelig for medlemmene å delta i det øvrige samfunnet hvor de også ønsker å være. Dette har for eksempel ført til at Hells Angels-ledere i Danmark, Tyskland og Luxemburg i et internt notat har bedt medlemmene tone ned kriminaliteten og maktbruken overfor andre grupperinger for å unngå at klubben stigmatiseres ytterligere, og forhindre at den blir forbudt.²⁶ Notatet vektla blant annet arbeidet med å utvikle en mediestrategi i denne sammenheng.

²⁵ I den omfattende narkotikasaken i Tromsø mot medlemmer i Hells Angels i 2013 fikk seks av åtte straffedømte ytelser fra NAV. Dette kan selvsagt være uttrykk for at de har reelle grunner til enten uføretrygd, arbeidsavklaringspenger, arbeidsledighetstrygd eller sykepenger. Men det kan også være en rasjonell tilpasning som lett kan kombineres med kriminell aktivitet.

²⁶ <http://www.aftenbladet.no/nyheter/lokalt/Jonke-Na-ma-vi-dempe-oss-2980881.html>

3 Forebygge kriminalitet – kommunen som tjenesteyter og holdningsskaper

Kunnskapsbasert innsats

Énprosentklubbene er kunnskapsorganisasjoner. Hvis politiet skal forhindre, bekjempe og oppklare organisert kriminalitet, er det viktig at «politiet vet mest». Dersom politiet vet minst, vil kriminaliteten få friere spillerom.²⁷ Slik er det også for kommunene. De bør ha god kunnskap om énprosentmiljøet som fenomen, samt informasjon og kunnskap om den lokale situasjonen for å få et godt grunnlag for strategiene og tiltakene som skal utarbeides og iverksettes.

Informasjonsutveksling – muligheter og beskrankninger

Den etaten som har mest informasjon om kriminaliteten som springer ut av énprosentmiljøet, er politiet. I Politidirektoratets strategi for perioden 2010 til 2015²⁸ understrekes det at politiet skal samvirke med andre offentlige aktører, og kommunene er avhengige av informasjonen og kunnskapen som politiet formidler. Bildet politiet gir, blir et sentralt grunnlag for påfølgende handling.

Analyse av det kriminelle miljøet og kriminaliteten som springer ut av det

Internasjonal gjengforskning understreker viktigheten av et helhetlig bilde av samfunnets gjengproblem der man oppnår målrettede resultater ved å gå metodisk og systematisk til verks.²⁹ En forutsetning for å få et godt lokalt bilde er å stille de relevante spørsmålene og forsøke å få disse besvart. Disse spørsmålene starter gjerne med hvem, hvor mange, hvor, når, hvordan og hvorfor – og til sammen kan de bidra til et både bredt og grundig bilde av det kriminelle miljøet, dets struktur, deltakere, kriminalitet og relasjoner til det øvrige samfunnet. I tillegg er det viktig å kartlegge om det allerede er gjennomført tiltak overfor miljøet, og hvordan disse evt. synes å ha virket. Nøyaktig hvilke spørsmål som er relevante, vil variere ut fra hva slags miljø og situasjon en står overfor. Bjørge og Carlsson (1999:164-168) gir en oversikt over kartleggingsspørsmål som ble brukt overfor høyreekstremer grupper på 90-tallet.

Flere av disse vil også ha relevans overfor kriminelle MC-gjenger.

En god arbeidsmåte kan være å opprette en tverrfaglig arbeidsgruppe som innhenter, sammenstillter og analyserer informasjon om miljøet. Der et énprosentmiljø opererer og rekrutterer i flere kommuner, er en interkommunal arbeidsgruppe naturlig. Hvis man ønsker å gjøre en dypere analyse, kan man samle inn ny informasjon for eksempel ved intervjuer. I utgangspunktet kan man ikke regne med at deltakere i énprosentklubbene vil snakke. Men det kan være andre som vil det – avhoppere, ofre, journalister, drivere i utelivsbransjen osv.

Andre ganger er et arbeids- og analyseseminar tilstrekkelig for å dekke kunnskapsbehovet. Deltakerne må da være slike som kan belyse tematikken. I forbindelse med bekjempelsen av høyreekstremer miljøer på 90-tallet ble det arrangert flere slike analyseseminarer som var «forskerassisterte», og hvor lokal informasjon ble satt inn i en større sammenheng.³⁰

For kommuner som ikke huser noe kriminelt énprosentmiljø, men som ønsker å være i forkant, anbefales det å gjennomføre en ROS-analyse hvor man forbereder seg på en etablering.

Usikkerhet, skjønnsutøvelse og behovet for involvering fra lokalpolitikere

Mens kommunene har en rekke gjennomprøvde, kriminalitetsforebyggende virkemidler rettet mot barn og unge opp til 18 år, er virkemidlene klart færre når det gjelder bekjempelse av kriminelle miljøer for voksne. En særlig utfordring er at det knapt finnes forskning eller evalueringer verken fra Norge eller sammenlignbare land om hvordan kommunene kan forebygge og bekjempe kriminelle voksenmiljøer generelt, og énprosentklubber spesielt. Da blir det usikkert hva som vil virke etter sin hensikt.³¹

27 Jf. Fahsing og Gottschalk 2008:232.

28 Strategien er tilgjengelig på: https://www.politi.no/vedlegg/rapport/Vedlegg_841.pdf.

29 "[...] of a comprehensive assessment of the community's gang problem [...] Where assessments were done methodically and comprehensively, efficient and effective targeting usually followed" (Howell 2010:67).

30 Bjørge og Carlsson 1999:172-176.

31 Som en oppfølger av denne veilederen anbefales en satsting på å få fram mer forskningsbasert kunnskap om énprosentmiljøene, samt evalueringer av innsats overfor disse. Slik forskning må ha relevans for kommunenes arbeid på feltet. En god begynnelse kan være å samle systematisk informasjon om hva kommunene faktisk gjør.

Kommunene må derfor i nært samspill med politiet bruke skjønn og klokskap, være villige til å lære av erfaringer og feil slik at man evt. kan justere kursen.

Det at det råder faglig usikkerhet og at kommunene må bruke virkemidler fra ulike kommunale sektorer og fra ulike fag (f.eks. sosialt arbeid, pedagogisk virksomhet, brann- og bygningstilsyn, juss, økonomi) innebærer at det her også er større rom for politisk skjønn enn i mer tradisjonell tjeneste- og myndighetsutøvelse. Kommunepolitikere utstyrt med lokalkunnskap, tydelig verdiforankring, klokskap og trening i å fatte kompliserte beslutninger, kan spille en viktig rolle i dette arbeidet. I noen av de kommunene som tydeligst har markert seg i arbeidet med å forebygge og bekjempe énprosentmiljøet, har kommunenes politiske ledelse spilt en nøkkelrolle. Nedenfor presenteres noen av de viktigste strategiene og virkemidlene som kommunene rår over. Om de skal brukes og hvordan, må være opp til den enkelte kommune i nært samspill med lokalt politi, og ut fra en grundig vurdering av den aktuelle situasjonen. At man har virkemidler, innebærer ikke at man må bruke dem. Men hvis de skal brukes, er det viktig at de er rettslig forankret. Derfor vies de rettslige virkemidlene stor plass, jf. kap. 4.

Forhindre rekruttering

Kommunenes viktigste kriminalitetsforebyggende rolle er det langsiktige og generelle, primærforebyggende arbeidet overfor alle barn og unge i kommunen: på helsestasjoner, i barnehager og skoler og gjennom fritids- og kulturtiltak. Kommunene som samfunnsutviklere bidrar til levende og trivelige lokalsamfunn, som igjen fremmer relasjoner og tillit mellom mennesker – noe som åpenbart også forebygger kriminalitet. Gjennom hjelp i barnehage, skole, barnevern, kommunehelsetjenesten, NAV og en rekke oppfølgingstiltak og prosjekter spiller kommunene også en hovedrolle i det sekundærforebyggende arbeidet overfor personer og grupper som står i fare for å utvikle sosiale problemer, rusmisbruk og kriminalitet.

Ikke alle som søker seg til kriminelle gjenger, har det vært mulig å stoppe tidligere. Relativt mange har vært fanget opp av det kommunale tjenesteapparatet, men uten at iverksatte tiltak har hatt tilstrekkelig effekt.³² Enkelte har gått under apparatets radar til tross for betydelige individuelle eller familiære risikofaktorer. Noen er senstartere uten påviselige risikofaktorer som knytter seg til en gjeng fordi den representerer et fellesskap og verdier som trekker (jf. trekkrefter). Gjennom å være samfunnsutviklere og forebyggere spiller kommunene en sentral rolle i å begrense rekrutteringen til kriminelle miljøer, men man kan ikke forvente å fange opp og snu alle. En ytterligere reduksjon i rekrutteringen forutsetter også mer intervensjonerende tiltak.

Et enkelt, intervensjonerende tiltak rettet mot ungdom eller unge voksne som er på vei inn i kriminelle miljøer, er kort og godt å snakke med vedkommende. En slik samtale kan være strukturert slik som politiets bekymringssamtale. Under samtalen redegjøres det for hvilke konsekvenser det vil få hvis personen fortsetter å oppsøke et uheldig miljø, og man spør hva som skal til for at personen skal velge et ikke-kriminelt liv utenfor et slikt miljø. En viktig faktor i oppfølgingen av samtalen er å involvere familie/nettverk, kommunale tjenester og i noen tilfeller NAV og spesialisthelsetjenesten. Politidirektoratet har laget en egen veileder for bruk av samtalen.³³ En slik samtale kan også være mer uformell. Ressurspersoner i kommunen, f.eks. en sosiallærer, feltarbeider, sosialkonsulent eller fritidsklubbedler, eller lokalpolitikere og andre voksenpersoner (f.eks. arbeidsgiver, tidligere trener, prest, venn av familien) kan «bry seg» og bidra gjennom samtaler med personer på vei inn i et kriminelt miljø. Tilnærmingen ble brukt overfor høyreekstremer ungdommer på 90-tallet og i begynnelsen av 2000-tallet. I en kartleggingsfase var et sentralt spørsmål: Hvem tror dere NN³⁴ vil lytte til? Dernest: Hvordan kan vi mobilisere denne ressurspersonen til å snakke med NN? En slik uformell samtale kan i neste omgang lede til en mer strukturert bekymringssamtale med påfølgende tilkobling til det kommunale og statlige hjelpe- og støtteapparatet.

³² Forskning på deltakere i både høyreekstremer og multietniske ungdomsgjenger i Kristiansand og Oslo har vist at deltakerne i stor grad har vært kjent for det kommunale apparatet inkl. barnevernet. De virkemidlene som har vært satt inn, har allikevel ikke vært tilstrekkelig. Mange har vært «ugripelige» for apparatet. Kilder: Bjørge, Carlsson og Haaland (2001), Lien (2004), Carlsson (2005).

³³ Veilederen er tilgjengelig på https://www.politi.no/vedlegg/rapport/Vedlegg_I530.pdf.

³⁴ Person på vei inn i et kriminelt miljø.

Det er naivt å tro at man kan «snakke ut» medlemmer i énprosentklubber med sterke bindinger til klubben og «brødrene». Derimot kan det være mulig å snu personer som er på vei inn i et slikt miljø, og således begrense rekrutteringen.

Oppfølgingsteamene for unge lovbrytere retter seg mot ungdom som har begått gjentatt og/eller alvorlig kriminalitet, og som har vært «ugripelige» for det kommunale apparatet. Dette er unge som også lett lar seg tiltrekke av kriminelle miljøer – slik som énprosentklubbenes «streetcrew». Som et alternativ til fengselsstraff gir oppfølgingsteamene et tilpasset tilbud om deltakelse i positive og inkluderende tiltak (f.eks. utdanning, arbeid, positiv fritid). Den enkelte dømmes til en positiv form for oppfølging. Deltakelse i oppfølgingsteam er frivillig, og brudd på vilkårene kan føre til at dommen må sones i fengsel.

Formålet er å bygge opp den enkelte og lede ham eller henne ut av et kriminelt spor og inn i positive miljøer. En del av oppfølgingen er inspirert av teorier om gjenopprettende rett («restorative justice»),

hvor lovbryteren gjør opp for seg overfor offeret og samfunnet. Oppfølgingsteamene forutsetter hjelp og bistand som er skreddersydd den enkeltes behov fra kommuner, fylkeskommuner, NAV-arbeid og spesialisthelsetjeneste. Det kan være i form av støttekontakt- eller mentoroppfølging, hjelp til egen bolig, arbeidsutplassering, spesialpedagogisk hjelp i skolen, nødvendig helsehjelp m.m.³⁵ NTNUs evaluering av de første forsøkene med oppfølgingsteam viste svært gode resultater.³⁶

«EXIT» – støtte til å trekke seg ut av miljøet³⁷

En enkel og innlysende formel for forebygging mot kriminelle miljøer, er følgende: Hvis en kan forebygge og redusere inntreden («entry») og samtidig øke flukten («exit») fra miljøet slik at flere trekker seg ut enn dem som rekrutteres inn, vil systemet over tid bryte sammen.

Før eller siden slutter jo de fleste å være kriminelt aktive. Hvis en skal bidra til å bryte ned et kriminelt system, er det bedre desto tidligere deltakerne trekker seg ut av det. Jo før, desto bedre.

³⁵ Mer om oppfølgingsteam her: <http://www.konflikttraadet.no/no/Oppfolgingsteamet>.

³⁶ Kvello og Wendelborg 2009

³⁷ Dette avsnittet er klart inspirert av professor Tore Bjørgos arbeid – både hans mange forskningsbidrag og praktisk rådgivning i Norge og utlandet for å stimulere til at folk trekker seg ut fra ekstreme eller kriminelle miljøer.

/ EXIT-prosjektet i Trondheim

Trondheim kommune etablerte i 2009 et EXIT-prosjekt. Målgruppen var 11 unge voksne som hadde utøvet mye vold og var en del av et større vennenettverk. Fire av dem var deltakere i AKT81. Målet har vært å få de unge ut av voldsaktiviteten og ut av det kriminelle miljøet/nettverket de var en del av. Prosjektet ble kalt «18-23», siden guttene var i den alderen, og var et samarbeid mellom barnevernet, helse- og velferdsetaten, NAV, kriminalomsorgen, Stavne gård og St.Olavs hospital (Afdeling for psykisk helsevern). Veien inn i prosjektet gikk via en bekymringsmelding fra politiet.

Kartleggingen som analysegruppen ved Sør-Trøndelag politidistrikt gjennomførte som ledd i prosjektet, viste at det dreide seg om ungdommer som alle var kjent av barnevernet og registrert med over 400 voldssaker da prosjektet startet. De fire som hadde latt seg rekruttere til AKT81, var neppe klar over konsekvensene ved å delta i miljøet. De var aldri ment å bli medlemmer i Hells Angels. Klubben så dem som løpegutter, pengeinnkrevere og torpedoer. En av guttene ble knivstukket da han skulle «skremme» den nye Outlaws-presidenten i Trondheim.

De enkelte deltakerne i prosjektet fikk tildelt en medarbeider fra helse- og velferdsetaten til å koordinere tiltak og finne alternative mestringsarenaer, og man la vekt på personlig oppfølging. Hjelpet behovet varierte fra anskaffelse av bolig, bistand ved møte med NAV, økonomistyring og medisinsk behandling. De fikk tilbud om bistand ved konfliktrådsbehandling og straffgjennomføring.

AKT81 i Trondheim ble oppløst i prosjektperioden. Det skyldes neppe dette prosjektet, men trolig at den antatte presidenten i Hells Angels Trondheim (og Norge), som sto helt sentralt i rekrutteringen, ble fengslet. Hells Angels' «grep» om guttene ble da svekket, og det førte igjen til at to av guttene i prosjektet gikk fra AKT81 og inn i Mongols MC. I 2012 ble de fengslet for grov vold etter et internt oppgjør. Disse vil prosjektet fortsatt jobbe med mens de sitter fengslet. De to andre deltakerne i AKT81 er ute av miljøet, og det skal gå bedre med dem – på lik linje med de andre prosjektdeltakerne som ikke var med i énprosentmiljøet. Deres kriminelle voldsaktivitet er sterkt redusert, og de anses ikke lenger som potensielt farlige voldsutøvere.

Ved oppløsningen av AKT81 hadde Trondheim ingen nye aktuelle kandidater for deltakelse i prosjektet fra énprosentmiljøet. Prosjektet fortsetter imidlertid etter samme mal hvor målgruppen er andre unge menn med omfattende kriminalitet.

Det hender ofte at personer ønsker seg ut av det kriminelle miljøet de deltar i. For det første kan negative forhold i miljøet skyve deltakere ut. Ofte blir deltakere desillusjonert og mister troen på fellesskapet og solidariteten – blant annet på grunn av interne stridigheter eller inkompetente ledere. Andre reagerer på kriminaliteten som begås i miljøet. Det kan gå for langt, slik det gjorde med Bandidos-bomben i Drammen i 1997. Noen blir slitne og paranoide av konflikter med medlemmer i andre klubber eller gjenger. Atter andre kan søke seg ut enten ved egen hjelp, ved at de blir med i religiøse eller tilsvarende miljøer, eller ved at de via et kognitivt program i fengsel har fått øynene opp for det uetiske ved det systemet de har deltatt i.

Den andre hovedgrunnen til at folk ønsker seg ut, er mer attraktive alternativer til livsførsel. For mange er dette ønsket om et normalt familieliv med arbeid og bolig etter å ha fått kjæreste og barn.

Kjernen i EXIT-strategien er at de som er – eller kan bli – motivert for et liv utenfor det kriminelle miljøet, bør få hjelp til å komme seg ut. Hvilke tilbud som skal til for å støtte uttredden, er individuelt. For mange vil det dreie seg om et alternativt sosialt fellesskap, arbeid, bolig, positiv fritid og for noen helsehjelp. I amerikansk gjengforskning kalles denne strategien «opportunity provision» – at man skaffer til veie muligheter – og regnes som en av de

viktigste strategiene for å redusere gjenger og evt. bryte disse ned.

Skal deltakere hjelpes ut av kriminelle miljøer, forutsetter det at den som kan være motivert for uttredden, identifiseres. Dette kan skje ved at vedkommende selv formidler sitt ønske om å komme ut av noe til for eksempel ansatte i kommunen, kriminalomsorgen eller politiet. Fagfolk i tjenesteapparatet kan også selv ta kontakt for å undersøke om énprosentere, supportere eller deltakere i «streetcrew» kan være motivert for å tre ut. Man må være forberedt på at det kan kreve flere motiverende samtaler for å få en person til å ville tre ut. Et dilemma er hvor mye motivasjon man skal kreve før det settes inn større ressurser overfor personen.³⁸ Det er ikke alle som gir uttrykk for at de trekker seg ut av et kriminelt miljø, som faktisk stiller seg på utsiden av miljøet. De kan fortsatt delta på fester og være involvert i kriminaliteten gjennom «vennetjenester». Støtten skal motivere til en reell uttredden, ikke gjøre det enklere for en person å svitsje mellom det kriminelle miljøet og normalsamfunnet, slik mange deltakere i organisert kriminalitet faktisk ønsker.

En utfordring er hvordan man skal koble personer på vei ut av et kriminelt miljø, til andre offentlige støtteinstanser. En mulighet er at avhopperen får tildelt en fadder, mentor eller oppfølger som kan motivere ham og bistå med kontakten til andre.

38 Noe støtte skal og må være uavhengig av énprosentere eller supporterens vilje til å hoppe av, typisk er helsehjelp.

39 WayBack får økonomisk støtte fra Justis- og beredskapsdepartementet.

40 FRI: Metode som følger innsatte fra fengselet ut til bolig, jobb og nettverk. <http://www.bymisjon.no/PageFiles/10616/metode%20pdf%20fil.pdf>.

Stiftelsen Way Back

Stiftelsen WayBack³⁹ bruker tidligere straffede som faddere for personer som ønsker seg ut av kriminalitet og rusmisbruk (Svennevig 2012). Fadderne har selv erfart hva det innebærer å bli etterforsket, straffet og tilbakeført i samfunnet. De kjenner «språket» og kulturen som preger kriminelle miljøer, og er derfor godt egnet som hjelpere, forbilder og rollemodeller for dem som ønsker å finne sin plass i samfunnet. WayBack er «bygget opp rundt antakelsen om at tilhørighet og fellesskap med andre er et grunnleggende menneskelig behov, og at innsatte trenger hjelp til å etablere nye sosiale nettverk etter løslatelse for å unngå fortsatt tilhørighet til kriminelt belastede miljøer. Stiftelsen tilbyr hjelp til selvhjelp gjennom faddervirksomhet som starter før løslatelse og følger den innsatte ut av fengselet og tilbake til samfunnet» (Skog 2007: 8). I tiden etter løslatelse er fadderens et sosialt kontaktpunkt og en kamerat. En viktig rolle for fadderne, som i stor grad får lønn for arbeidet, er å hjelpe avhopperen med å komme i kontakt med de mange tjenestene som legger til rette for å inkludere den enkelte i samfunnet. WayBack har avdelinger i Oslo, Bergen, Trondheim og Kristiansand.

Et prosjekt som ligner på WayBack, er FRI-prosjektet⁴⁰ til Kirkens Bymisjon i Drammen, som følger opp straffede som ønsker seg ut av kriminaliteten. Prosjektet bruker også tidligere straffede som mentorer eller veiledere, og det hele foregår innenfor Kirkens Bymisjons veletablerte rammeverk. Prosjektet samarbeider nært med Drammen kommune og Husbanken.

Hvem fadderen eller mentoren bør være, avhenger blant annet av det kommunale apparatets kapasitet og kompetanse, og selvfølgelig avhopperens ønsker og behov. En mulighet er å bruke tidligere straffede som faddere eller mentorer.

Et kommunalt alternativ til «EXIT»-modellene som WayBack og FRI representerer, har vært Trondheim kommunes EXIT-prosjekt hvor deltakere i MC-klubbens «streetcrew» var i målgruppen.

I tillegg til å få enkeltpersoner til å hoppe av det kriminelle MC-miljøet, kan det også være aktuelt å få hele klubber eller avdelinger til kollektivt å melde seg ut fra den organisatoriske strukturen og kulturen til for eksempel Hells Angels eller Bandidos. Da fjerner deltakerne seg fra kriminaliteten som disse kriminelle MC-klubbene står for, i tillegg til at miljøet blir mindre. Alle ruterklubber oppfordres til å tre ut av det kriminelle hierarkiet som de i 2010 trådte inn i. Klubbene og avdelingene bør vurdere å kontakte politiet og kommunen for å lage et trygt opplegg for en slik uttreden.

Holdningsskapende arbeid

Utvikling og formidling av politikk er en viktig del av kommunens offentlige rolle. Kommunestyret kan beslutte politiske vedtak og standpunkt som retter seg mot innbyggerne, uten at de er rettslig forpliktende.

/ Verdimanifest – Øvre Eiker kommune

Et godt eksempel på hvordan man kan arbeide med holdninger og verdier, finner man i Øvre Eiker kommune. Denne kommunen har opplevd at både nynazistiske miljøer og énprosentklubber har prøvd å markere seg i kommunen. Et eksempel er MC-klubben Norsemen. Klubben var etablert i kommunen, og sympatiserte åpent med Hells Angels. I september 2007 ble den en fullverdig Hells Angels-avdeling under navnet HA Drammen. Et samlet kommunestyre slo fast at dette miljøet var, og er, uønsket i Øvre Eiker kommune.

Et eget verdimanifest ble da laget for Øvre Eiker, i en omfattende prosess med lokale foreninger, næringsliv og grendeutvalg, ledet av folkebevegelsen «Øvre Eiker viser ansikt». Kommunestyret har sluttet seg til dette manifestet, som forplikter lokalsamfunnet til å arbeide for inkluderende fellesskap ved å fremme medmenneskelighet, vise respekt for hverandre og utvikle toleranse i møte med det som er fremmed. Dette danner et grunnlag for kommunens forebygging og arbeid mot énprosentklubber. Kommunen legger stor vekt på sin rolle som samfunnsutvikler, med visjonen «Sammen skaper vi et livskraftig Øvre Eiker». Arbeidet med å realisere visjonen er gjentatte ganger blitt utfordret av miljøer som ikke er ønsket i kommunen.

Dette verdigrunnet er solid forankret blant kommunens innbyggere og næringsliv, og i kommuneplanen er det fremhevet fire kjerneverdier: tilhørighet, samspill, respekt og mot.

Øvre Eiker kommune har i sin informasjon til innbyggerne vært tydelig på å synliggjøre énprosentmiljøets verdier for å bevisstgjøre innbyggerne, næringsliv, lag og foreninger, folkevalgte og administrasjonen om betydningen av en felles holdning og mobilisering mot dette miljøet. Som ledd i informasjonsarbeidet har ordføreren vært en svært tydelig stemme bl.a. gjennom å besvare leserinnlegg som har ønsket å ufalleggjøre énprosentmiljøet. Det systematiske informasjonsarbeidet overfor innbyggerne om hva miljøet står for, har antakelig bidratt til at det ikke har vært lokal rekruttering.

Et levende lokaldemokrati forutsetter at politikerne står fritt til å mene noe om hvordan man ønsker å skape trygge og gode lokalsamfunn. Det ligger klart innenfor kommunepolitikernes handlefrihet å f.eks. treffe prinsippvedtak om at kriminelle MC-gjenger, herunder énprosentmiljøet, er uønsket i kommunen, og at kommunen tar avstand fra det miljøet står for. Et slikt vedtak kan gjerne inntas som en del av kommuneplanen. Likeledes står kommunepolitikere fritt til å bruke media til å formidle kommunens holdning til slike gjenger.

Kommunestyrer i Nord- og Sør-Trøndelag har f.eks. vedtatt strategiplaner for bekjempelse av kriminell virksomhet knyttet til énprosentklubbene og rekruttering til disse, og tilkjennegir i disse planene klare holdninger.

Mange kommunestyrer ellers i landet har gjort vedtak hvor de tar klar avstand fra énprosentklubbene og erklærer dem uønsket i kommunen. En naturlig oppfølging av et slikt vedtak kan være å sende en klar anmodning til innbyggerne om ikke å delta på fester og andre arrangementer i regi av klubber som legitimerer og støtter kriminalitet. Likeledes bør lokalpolitikere sende et klart signal til potensielle støtteklubber om at de krysser en moralsk grense hvis de knytter seg for tett opp til en énprosentklubb.

Ved forsøk på etablering av énprosentklubber i en kommune finnes det gode eksempler på at kommunen har invitert til folkemøter for å gi innbyggerne informasjon om hva klubbene står for, og hvilke utfordringer man kan møte. Til slike møter er det en fordel å invitere innledere med inngående kjennskap til miljøet, som kan formidle informasjon på en tydelig måte. Særlig politiet har slik kompetanse.

4 Bekjempe kriminalitet – kommunen som forvaltningsmyndighet

Selv kriminelle grupper som liker å definere seg utenfor samfunnet, synes til en viss utstrekning å innrette seg etter pålegg og mulige reaksjoner. Nedenfor omtales regelverk som kan ha generell betydning for å forhindre at kriminelle grupperinger etablerer seg i en kommune.

Kommunen kan noe forenklet sies å opptre i to roller når den treffer avgjørelser:

- den offentlige rolle – som politisk organ eller utøver av forvaltningsmyndighet og tjenesteytelser
- den private rolle – som avtalepart i ulike kontrakter, for eksempel som selger/utleier av fast eiendom, innkjøper og arbeidsgiver, og som eier av fast eiendom med tilhørende utøvelse av eierrådighet

Når kommunen utøver sin offentlige rolle, som politisk organ, er utgangspunktet friheten som ligger i det kommunale selvstyret. Som myndighetsutøver vil kommunen oftest trenge hjemmel i lov (legalitetsprinsippet), mens de fleste tjenesteytelser vil være regulert i lov.

Når kommunen utøver sin «private» rolle er utgangspunktet prinsippet om kontraktsfrihet og eierrådighet.

Rollene er i teorien klart atskilte, men det vil fort kunne oppstå avgjørelser hvor de glir over i hverandre. Dette kan for eksempel være tilfellet ved bruk av avtalekompetanse: En kommune kjøper en fast eiendom på det frie markedet for å forhindre at en énprosentklubb skaffer seg et egnet sted for et klubbhus. Dersom kommunen kjøper en eiendom den ellers ikke ville ha kjøpt, og kanskje også for en pris den normalt ikke ville gitt, får man et tilfelle

hvor forretningsmessige prinsipper i noen grad erstattes av kommunal styring. Spørsmålet om det er privatrettslige eller offentligrettslige regler som skal anvendes, må i slike tilfeller vurderes konkret.

Politikerne kan også treffe vedtak som har som formål å styre forvaltningsmyndigheten og kommunens bruk av privat avtalekompetanse og eierrådighet. Kommunestyret kan utarbeide instruksjoner, planverk m.m. som angir rammene for driften av kommunen. I hver ny kommunestyreperiode skal kommunestyret rullere kommuneplanen – både samfunnsdelen og arealdelen. I disse planene kan det gis politiske signal for driften av kommunen for den neste angitte tidsperioden. Gjennom kommuneplanarbeidet kan kommunene eksempelvis ivareta sitt ansvar etter folkehelsesloven jf. lovens § 4 ved å være tydelige på at kommunen skal jobbe for og legge til rette for et trygt og godt lokalsamfunn for innbyggerne.

Skape trygghet for saksbehandlerne

Énprosentklubbens voldsaura kan gjøre at kommunale saksbehandlere og kontrollører vegrer seg for å behandle klubbene og deres medlemmer likt med ordinære næringsinteresser og befolkningen generelt. Det kan ikke utelukkes at kommunalt ansatte har unnlatt å kontakte énprosentklubber til tross for gjentatte meldinger om ulovligheter som brudd på brannforskrifter, ulovlige leiligheter/boenheter i lokaler regulert til næringsvirksomhet, brudd på skjenkereglene, ulovlige arrangement og fester, brudd på bygningsforskrifter ved ulovlig bygging, brudd på krav til høyde på gjerder osv. Ved at man ikke griper inn overfor 1 %-klubbene når ulovligheter avdekkes, styrkes klubbens tro på at de kan stå utenfor norsk lov.

/ Hvordan legge til rette for at kommunene tør å konfrontere 1 %-miljøet?

- Tett dialog med politiet
- Forankring i kommunestyret
- Støtte fra kommuner med erfaring
- Tilstrekkelig beredskap mot trusler mv.
- Oversikt over énprosent-berørte kommuner
- Oppdatert informasjon om miljøet og virkemidler
- God forståelse for betydningen av støtte hos politiet
- Ordfører eller rådmann representerer kommunen utad
- Saksbehandler støttes utvetydig av hele organisasjonen

Hovedmålet med kommunal saksbehandling må være likebehandling uavhengig av tilknytning til spesielle miljø. Det er viktig at kommunalt ansatte har kunnskap om miljøet slik at de kan opptre med den tryggheten som er nødvendig i møter og kommunikasjon. I større kommuner vil det være hensiktsmessig å gi denne kunnskapen til et mindre antall personer innenfor relevante kommunale enheter.

For å gi de kommunalt ansatte denne tryggheten er det særdeles viktig at ledelsen er tydelig. Det er i hovedsak rådmann og ordfører som bør uttale seg i saker som omhandler organisert kriminalitet, ikke den enkelte saksbehandler. I flere kommuner er det utarbeidet strategiplaner og retningslinjer for hvordan 1 %-miljøet skal bekjempes. Planverk som er politisk behandlet, vil gi en stor grad av trygghet til dem som skal utføre selve arbeidet. Ledelsen må være tydelig på sitt ansvar og sin vilje til å støtte de ansatte i dette arbeidet, og bør alltid kontakte politiet ved trusler eller annen uønsket adferd knyttet til kommunal saksbehandling.

Kommuner med en prinsipiell tilnærming til motarbeiding av 1 %-miljøet, bør gjennomføre egne ROS-analyser for aktuelt personale. Denne analysen bør også baseres på kunnskap fra politiet. Politiet må via rådgivning kunne skape trygghet for de folkevalgte og kommunalt ansatte som jobber mot det kriminelle MC-miljøet. Lokalt politi vil på forespørsel kunne bistå rent operativt, for eksempel ved tilstedeværelse under gjennomføring av kontrolltiltak.

Plan- og bygningsloven

Plan- og bygningsloven § 3-1 lister opp de viktigste hensynene som den kommunale planleggingen skal ivareta. Av særlig interesse her er § 3-1 bokstav f, som bestemmer at planer blant annet skal «bidra til å forebygge kriminalitet». Det er i forarbeidene⁴¹ uttalt følgende: «Også hensynet til kriminalitetsforebygging skal vurderes og ivaretas i planleggingen. Innen kriminalitetsforebyggende arbeid blir det en stadig større utfordring for samfunnet å bekjempe

ulike former for kriminalitet. Det må være et mål for samfunnsplanleggingen å sette klare grenser mot kriminalitet.»

Etter lovens § 1-6 kan tiltak kun iverksettes dersom de ikke er i strid med lovens bestemmelser med tilhørende forskrifter samt kommuneplanens arealdel og reguleringsplan. Med tiltak etter plan- og bygningsloven menes oppføring, riving, endring, herunder fasadeendringer, endret bruk og andre tiltak knyttet til bygninger, konstruksjoner og anlegg, samt terrenginngrep og opprettelse og endring av eiendom. Som tiltak regnes også annen virksomhet og endring av arealbruk som vil være i strid med arealformål, planbestemmelser og hensynssoner.

Et eksempel på hvordan man kan forebygge at et eventuelt klubbhus skjules bak høye gjerder o.l., er å innta en generell reguleringsbestemmelse ved behandling av reguleringsplaner, om type skjerming, høyde, utforming m.m. av en eiendom. En slik bestemmelse må følges opp dersom det gjennomføres tiltak i strid med gitte regler.

Et etterfølgende tiltak er når en eiendom endrer bruk fra den opprinnelige tillatelsen. Slike bruksendringer må godkjennes av bygningsmyndighetene, og det skal da vurderes om bruksendringen er i samsvar med gjeldende lovgivning, kommuneplan og reguleringsplan med reguleringsbestemmelser. Det er viktig at politiet blir høringsinstans i alle søknader som kan knyttes til et kriminelt MC-miljø.

Alkoholloven

Alkohollovens generelle formålsbestemmelse, § 1-1, tar utgangspunkt i at all bruk av alkohol kan medføre skade – både samfunnsmessig og individuelt. Men den har også andre bestemmelser som skal ivareta andre hensyn enn alkoholpolitiske, nemlig vandel og politi- og ordensmessige hensyn.⁴² Det er disse hensynene som er tema for denne håndboken, og hvor samhandling med politiet er viktig. Særlig aktuelle bestemmelser er §§ 1-7 til 1-7d og 8-9.

41 Se Ot.prp. nr. 32 (2007–2008), s. 180 (se også sidene 32 og 79).

42 Håndbok i alkoholloven mv. Rundskriv IS – 5/2008. Helsedirektoratet.

Alkoholloven § 1-7a (vurderingen av politi- og ordensmessige hensyn) gjelder kommunens skjønnsutøvelse ved behandling av søknader om alkoholbevilling. Der fremgår følgende: *«Ved vurderingen av om bevilling bør gis, kan kommunen blant annet legge vekt på antallet salgs- og skjenkesteder, stedets karakter, beliggenhet, målgruppe, trafikk- og ordensmessige forhold, næringspolitiske hensyn og hensynet til lokalmiljøet for øvrig. Det kan også legges vekt på om bevilingsøker og personer som nevnt i § 1-7b første ledd, er egnet til å ha bevilling.»*

I første ledd fremgår det at det er opp til kommunens frie skjønn å vurdere om bevilling til salg eller skjenking av alkohol skal gis. Kommunen står temmelig fritt i behandlingen av bevilingsøknadene, så lenge avgjørelsen treffes på et saklig grunnlag. Hvilke hensyn det er legitimt å legge vekt på, må vurderes konkret. Bestemmelsen gir eksempler på hensyn kommunen kan legge vekt på i skjønnsutøvelsen, men opplistingen er ikke uttømmende. Hensynene som nevnes, kan brukes både for tildeling av bevilling og avslag på søknad. Dersom en søknad om skjenkebevilling kan knyttes til kriminelle MC-gjenger, har mange kommuner etter hvert dannet en praksis for avslag, som er opprettholdt etter klage til Fylkesmannen.⁴³ Også en uttalelse fra Helsedirektoratet⁴⁴ er av interesse, hvor de *«etter en konkret vurdering kommer til at det er adgang til å innta i Bergen kommunes retningslinjer at det ikke skal gis skjenkebevilling til énprosent-MC-klubber, klubber som sympatiserer med disse klubbene («prospects» og «hangarounds»), i lokaler som disponeres av slike klubber, eller til arrangementer i slike klubbers regi»*. Som et annet eksempel vises det vises til Klepp kommune som i sine retningslinjer for omsetning av alkoholholdig drikk 2012–2016⁴⁵ har vedtatt at det ikke skal gis skjenkebevilling til klubber politiet definerer som kriminelle. Også Stavanger kommune har i januar 2011 truffet et politisk vedtak i bystyret⁴⁶

hvor det tas avstand fra organisert kriminalitet, herunder 1 % MC-klubber, og hvor klubbene erklæres uønsket i kommunen. Kommunen vil bl.a. bruke gjeldende regelverk for å hindre etablering av ulike klubber og miljøer.

Kommunenes standpunkt mot kriminelle MC-gjenger kan også tas inn i den alkoholpolitiske handlingsplanen, jf. alkoholloven § 1-7d, og være tema i et nylig etablert forum for ansvarlig alkoholhåndtering, hvor Fylkesmennene i Nord-Trøndelag, Hordaland og Rogaland er piloter i sine respektive fylker for resten av landet.

Videre fremgår det av alkoholloven § 1-7a, 1. ledd siste pkt. at det også kan legges vekt på bevilingsøkers og sentrale personers egnet til å ha en bevilling. Egnethetsvurderingen gjør at man kan begrunne et avslag med lovbrudd som ikke har direkte sammenheng med alkohollovens formål i § 1-1. Det betyr at det kan legges vekt på uttalelser fra politiet med informasjon via strafferegisteret, som også omfatter andre lovbrudd enn dem som skal tillegges vekt etter alkoholloven § 1-7b⁴⁷. Alvorlige psykiske problemer, rusproblemer eller vedkommendes evne til å håndtere forretninger for øvrig omfattes av egnethetsvurderingen.

Også alkoholloven § 1-7b (vandelvurderingen) er av interesse. Det kreves uklanderlig vandel i henhold til alkohollovgivningen, bestemmelser i annen lovgivning som har sammenheng med alkohollovens formål, samt skatte-, avgifts- og regnskapslovgivningen. Vandel vurderes av bevillingshaveren og personer med vesentlig innflytelse på virksomheten samt nærstående personer til disse. Poenget med persongruppen «vesentlig innflytelse på virksomheten» er at kommunen skal kunne foreta en helhetsvurdering rundt personer som står bak virksomheten, for å hindre stråmannsvirksomhet. Denne bestemmelsen

43 Klagesaker ved Fylkesmannen i Hordaland, Fylkesmannen i Rogaland.

44 Se brev fra Helsedirektoratet til Bergen kommune av 9. april 2013.

45 Vedtatt i Klepp kommunestyre 19. desember 2011 etter forslag fra Rogaland politidistrikt.

46 Møteprotokoll fra Stavanger bystyre 26. januar 2011.

47 Eksempelvis brudd på våpenloven eller narkotikalovgivningen knyttet til lokalene eller andre steder.

har en parallell hjemmel i serveringsloven § 6, jf. nedenfor, hvor det også er stilt krav til de involverte personenesandel, og som også omfatter personer som har «vesentlig innflytelse på virksomheten». Styret og stedfortreder skal også vurdere disse personene må oppfylle vandelvilkårene så lenge de innehar posisjoner som er relevante for bevilningen. Det er kommunestyret eller den som er delegert myndigheten, som avgjør dette på bakgrunn av opplysninger og anbefalinger fra politiet. Dersom kommunen kommer til at vandelvilkåret ikke er oppfylt, kan ikke bevilning gis.

Det gir et handlingsrom som det er viktig å utnytte for å forebygge kriminalitet og hindre etablering av virksomheter der personer i ansvarlige posisjoner har vandelsmangler.

Alkoholoven § 8-9 innfører i visse tilfeller bevilningsplikt selv om skjenkingen ikke skjer mot vederlag. Dersom skjenkingen skjer mot vederlag i en eller annen form, følger bevilningsplikten av § 1-4a, jf. § 1-4. Bestemmelsen i § 8-9 innebærer et alminnelig drikkeforbud på steder som nevnt i § 8-9 nr. 1–6, med mindre bevilning til skjenking er gitt, og betyr at det er drikkeforbud bl.a. i forsamlingslokaler eller andre felleslokaler.

Skal det arrangeres tilstelninger som er åpne for allmennheten, har man bevilningsplikt uavhengig av stedets karakter.

Hvis det er konstatert bevilningsplikt for et sted eller arrangement, kan medbrakt alkohol ikke nytes.

Etter alkoholoven § 8-9, tredje ledd kan det dog drikkes eller serveres alkohol uten at det kreves bevilning. Dette forutsetter at det dreier seg om et sluttet selskap, og at det er eksempelvis eier eller (langtids)leier av lokalene som forestår arrangementet. Dette kan være aktuelle problemstillinger overfor 1 %-miljøet, ettersom det er kjent at enkelte kriminelle gjenger har organisert eierskapet til klubblokaler som f.eks. et aksjeselskap.

Men poenget er at arrangementet kun kan skje som sluttet selskap. For øvrig har også alkoholoven § 8-9 4. ledd en bestemmelse om korttidsleie som gjelder «til privatperson for en enkelt bestemt anledning til sluttet selskap».

Serveringsloven

Lovens formål etter § 1 er å sikre at serveringssteder drives forsvarlig av hensyn til næringen, gjestene og samfunnet for øvrig. Den skal også bidra til at serveringssteder får stabile og forutsigbare rammevilkår og til å hindre illojal konkurranse i næringen. Forebygging av kriminalitet er således ikke et sentralt hensyn bak loven. Imidlertid er det i forarbeidene⁴⁸ til formålsbestemmelsen uttalt at loven gjennom innskjerpede og forutsigbare lovbestemte krav til utøverne skal bidra til å etablere stabile rammevilkår, samt forebygge og begrense de problemene næringen har med kriminalitet. Et viktig formål med loven blir dermed å legge forholdene til rette for drift av serveringssteder ved å søke å forhindre at useriøse aktører etablerer seg i bransjen samtidig som de seriøse drivernes interesser ivaretas.

I lovens § 3 står det at den som i næring ønsker å drive et serveringssted, må ha serveringsbevilning gitt av kommunen, og det følger av § 7 at «bevilning skal gis dersom kravene i §§ 4 til 6, er oppfylt, og det ikke foreligger forhold som av politimessige hensyn gjør det utilrådelig at serveringsbevilning gis. Bevilning gis til den for hvis regning serveringsstedet drives, og gjelder for det serveringssted som er nevnt i bevilningen».

I § 6 er det stilt krav til de involverte personenesandel. Vandelskravene gjelder ikke bare for bevilningshaveren og den daglige lederen, men også for personer som har «vesentlig innflytelse på virksomheten». Kretsen av personer som er nevnt i § 6 annet ledd, skal alltid anses for å oppfylle dette vilkåret, men loven omfatter i tillegg dem som har vesentlig innflytelse på annet grunnlag, f.eks. gjennom familieband, vennskap eller forretningsforhold.

I denne sammenheng er det naturlig å vurdere «skjulte eiere» eller andre som kanskje opptrer som «gjester» i lokalene, men som allikevel organiserer og påvirker driften under denne bestemmelsen. Se også den parallelle bestemmelsen i alkoholloven § 1-7b (vandelsvurderingen).

Fra forarbeidene⁴⁹ tar vi også med at problemer med uro i strøket eller utbredt omsetning av narkotika vil kunne være politimessige hensyn som kan gjøre det utilrådelig å tillate etablering av et nytt serveringssted.

Serveringsloven § 13 regulerer kommunens anledning til å kontrollere hvordan bevillinger etterleveres. Kommunen kan til enhver tid kreve dokumentert at kravene i §§ 4 til 6, jf. § 7, er oppfylt, og inspisere serveringsstedet. I tillegg bestemmer serveringsloven § 13 at også politiet kan foreta nødvendig inspeksjon av serveringssteder ved mistanke om lovbrudd knyttet til serveringsvirksomheten.

Serveringsloven § 19 gir hjemmel for å tilbakekalle serveringsbevillinger dersom lovens krav i §§ 4 til 6, jf. § 7, ikke lenger er oppfylt, eller det foreligger «spesielle grunner» tilknyttet serveringsstedet som gjør det «utilrådelig» at serveringsstedet drives. Det siktes her bl.a. til forhold av «politimessige hensyn» som nevnt i §§ 3 og 17, som regelmessig salg av narkotika i tilknytning til serveringslokalet, eller gjentatte voldsepisoder på stedet, som tyder på at bevillingshaver har mistet kontrollen over hva gjestene eller de ansatte foretar seg.

Det følger videre av § 19 andre ledd at kommunen kan tilbakekalle bevillingen etter at det er gitt varsel med rimelig frist til å rette opp forholdene. I denne vurderingen skal det blant annet legges vekt på overtredelsens art, overtredelsens grovhet, om det foreligger gjentatte overtredelser, om noen tilknyttet serveringsstedet, jf. § 6 første ledd, kan klandres for overtredelsen, og hva som er gjort for å rette opp overtredelsen.

Mulige grunnlag for å kalle tilbake en bevilling er nærmere omtalt i forarbeidene⁵⁰ i proposisjonens kapittel 7.4, og omfatter f.eks. innførsel, bruk og omsetning av narkotika, ulike former for økonomisk kriminalitet, forbrytelser i gjeldsforhold, ulike former for voldskriminalitet mv. Brudd på skatte- og avgiftslovgivningen og regnskapslovgivningen er også særskilt nevnt. Videre kan straffbare overtredelser av f.eks. alkoholloven, arbeidsmiljøloven, næringsmiddelovgivningen og tollovgivningen medføre at bevillingen tilbakekalles.

Opplysninger som kan tilsi at kravene i §§ 4 til 6, jf. § 7, ikke lenger er oppfylt, kan f.eks. bli avdekket gjennom kommunens egne kontroller eller gjennom politiets eller andre offentlige myndigheters meldepikt, jf. § 11 andre ledd og § 17 andre ledd.

Fra 1. januar 2014 er det innført nye bestemmelser i bokføringsforskriften som også får betydning for serveringssteder, hvor det nå er krav om føring av personallister.⁵¹ Personallisten skal oppbevares slik at den er lett tilgjengelig for kontrollmyndighetene, og at den umiddelbart kan fremlegges på forespørsel.

I forbindelse med innføringen av røykeforbudet i tobakksskadeloven⁵² ble det etter § 12 forbudt å røyke i lokaler og transportmidler som «allmenheten» har adgang til. Formålet med loven er å sikre luften i det offentlige rom mot såkalt passiv røyking, og er nærmere definert gjennom eksempler i Ot.prp. nr. 18 (2008–2009). Kommunestyret har etter lovens § 13 plikt til å føre tilsyn med at røykeforbudet overholdes, og ansattes arbeidsvilkår skal ivaretas av Statens arbeidstilsyn, som fører tilsyn med at lufta er røykfri i arbeidslokaler. På serveringssteder, som er arbeidslokaler for de ansatte og «fritidslokaler» for gjestene, er det naturlig at Arbeidstilsynet og kommunen samarbeider om tilsynsoppgavene.

49 Se Ot.prp. nr. 55 (1996–1997), s. 77.

50 Se Ot.prp. nr. 55 (1996–1997), s. 85.

51 Forskrift 1. des. 2004 nr. 1558 om bokføring § 8-5-6.

52 Lov av 9. mars 1973 nr. 14 om vern mot tobakksskader.

Brann- og eksplosjonsvernloven

Klubbhus eller faste møtelokaler benyttes ofte både som bolig, sosialt samlingssted og som verksted e.l. Dette kan gjøre bruken i strid med brann- og eksplosjonsvernloven.

Reglene for tilsyn, lovhåndheving, sanksjoner, opplysningsplikt m.m. er inntatt i lovens kapittel 7, der § 32 bestemmer at kommunen skal føre tilsyn på de områder som går frem av loven eller av forskrifter gitt i medhold av denne. Etter forarbeidene⁵³ er det kommunestyret som har det formelle ansvaret for å føre tilsynet, men § 11 forutsetter at det er brannvesenet som skal gjennomføre tilsynsoppgavene.

Tilsynsmyndighetene har ifølge lovens § 33 rett til å kreve alle opplysninger som anses nødvendige for utøvelsen av tilsynet, og skal etter § 34 til enhver tid ha uhindret adgang til ethvert sted og til enhver innretning og kjøretøy som tilsynsmyndigheten etter loven og ut fra saklige kriterier finner det nødvendig å føre tilsyn med.

Bestemmelsen i lovens § 37 om pålegg og forbud mot bruk kan være aktuell der kontroll eller tilsyn avdekker forhold ved et lokale som er i strid med loven. I ytterste konsekvens vil kommunen kunne stanse bruken av lokalene. Etter bestemmelsens andre ledd kan tilsynsmyndigheten helt eller delvis stanse virksomheten, eller helt eller delvis forby bruken av bygget, området mv. dersom pålegg ikke oppfylles innen fristen. Ved «overhengende fare» bestemmer § 37 tredje ledd at tilsynsmyndigheten umiddelbart kan stanse virksomheten eller forby bruk selv om pålegg ikke er gitt på forhånd.

Politiet har plikt til å bistå tilsynsmyndigheten når den krever bistand til å sikre gjennomføring av vedtak etter annet og tredje ledd, dette følger av § 37 fjerde ledd. For å sikre at pålegg oppfylles, åpner

loven også for tvangsmulkt⁵⁴, jf. § 39, og tvangsgjennomføring, jf. § 40. Overtredelse av lovens bestemmelser er straffbart etter § 42.

El-tilsynsloven

Loven omfatter etter § 1, med små unntak, alle elektriske anlegg og alt elektrisk utstyr.

Hva tilsynsmyndighetene⁵⁵ kan kreve, er i det vesentlige samlet i lovens § 5 og kort oppsummert sikrer den uhindret adgang for tilsyn, den gir regler om opplysningsplikt og den regulerer bl.a. politiets tilgang på opplysninger fra el-tilsynet.

Tilsynsmyndigheten kan gi pålegg og forby bruk, jf. lovens § 6. Kommunene kan vurdere om det er behov for samordnede kontroller av aktuelle lokaler, og eventuelt spørre el-tilsynsmyndigheten om bistand i forbindelse med f.eks. koordinerte el- og branntilsyn.

Anskaffelsesforskriften⁵⁶

Formålet med anskaffelsesforskriften er inntatt i forskriftens § 1. Der fremheves det at formålet med reguleringen er økt verdiskapning, effektiv ressursbruk, forretningsmessighet og likebehandling av leverandører.

Da forskriften trådte i kraft (i 2006), ble formålsbestemmelsen utvidet til også å nevne at forskriften er et sentralt virkemiddel for å hindre at offentlige innkjøp skjer på en måte som kan undergrave allmennhetens tillit. Det følger av forarbeidene⁵⁷ at bakgrunnen for utvidelsen av formålsparagrafen var å sende et klart signal om at krav til etisk adferd hos offentlige tjenestemenn er sentralt, også på området offentlige anskaffelser. Bestemmelsen må ses i sammenheng med de grunnleggende prinsippene i lovens § 5, og vil være retningsgivende for tolkningen av regelverket. I dette ligger det at man ønsker å ha økt fokus på korrupsjon og korrupsjonslignende

⁵³ Se Ot.prp. nr. 28 (2001–2002), s. 49.

⁵⁴ Både kommuner og Direktoratet for brann- og eksplosjonsvern kan utferdige tvangsmulkt, men bare direktoratet kan frafalle ilagt tvangsmulkt. Tvangsmulkten skal utmåles i forhold til kostnadene ved å gjennomføre de pålegg som er gitt, og skal minst settes så høyt at det blir ulønnsomt å bryte loven, jf. Ot.prp. nr. 28 (2001–2002), s. 50.

⁵⁵ Tilsynsmyndigheten er Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) og Det lokale el-tilsyn (DLE). DSB er fagmyndighet for DLE, som administrativt sorterer under det lokale energiverket (nettselskapet). Tilsynsoppgaver som utføres av DLE, er blant annet tilsyn i eneboliger, fritidsboliger o.l., og samordne tilsyn hos større virksomheter og offentlige bygg sammen med andre tilsynsetater.

⁵⁶ Forskrift av 7. april 2006 nr. 402 om offentlige anskaffelser.

⁵⁷ Ot.prp. nr. 62 (2005–2006), s. 19.

praksis. Transparente og regelstyrte prosesser antas å være en av de viktigste virkemidler for å hindre korrupsjon, helt fra konkurransen «starter» til kontrakten er underskrevet. På denne måten vil man også kunne sikre at man ikke inngår kontrakter som vil vekke oppsikt i allmenheten.

Ansettelse i kommunal stilling

Ved tilsetning i offentlig sektor gjelder det ulovfestede (og tariffestede) kvalifikasjonsprinsippet. Det betyr at den best kvalifiserte søkeren skal tilsettes. Det sentrale ved all tilsetning er at arbeidsgiveren (kommunen) kan stille saklige krav til kompetanse, egnethet mv. i utlysningen. Dersom arbeidstakeren arbeider med visse målgrupper i en kommune (f.eks. skole, barnehage, barnevern mv.) er det krav om å fremlegge en begrenset politiattest, som dokumenterer vandel angående bestemte straffbare forhold (ikke alle). Dersom arbeidstakeren i slike tilfeller ikke kan fremlegge en slik attest, vil han ikke kunne få slike stillinger.

Utover dette blir skikkethetsvurderingen mer basert på skjønn. Det er åpenbart at en kommune kan stille krav til en arbeidstakers holdninger så lenge man ikke går inn på arbeidstakers religiøse livssyn, seksuelle legning mv. Det er imidlertid grenser for hvor langt en arbeidsgiver kan gå i å spørre ut en kandidat om ulike samfunnsmessige sider før man beveger seg over en grense til politikk. Typen stilling påvirker også skikkethetsvurderingen. Det er stor forskjell på en vaktmester/renholder og personer som direkte arbeider med barn og unge (f.eks. lærere, personer som arbeider på en ungdomsklubb mv.)

To forhold som bør nevnes her, er imidlertid hvorvidt kommunen kan vektlegge til en arbeidssøkers ugunst at han er medlem av en såkalt 1 % MC-klubb

(dvs. at det er kjent for kommunens ansettelsesmyndighet fra før), og om kommunen kan be søkeren opplyse om han har et slikt medlemskap. Spørsmålet kan være relevant i tilfeller hvor arbeidssøkeren for øvrig fremstår som så godt kvalifisert at han er en av de mest aktuelle for stillingen. Det bør være legalt å stille søkeren spørsmål knyttet til f.eks. kommunens egne etiske retningslinjer og eventuelt vektlegge svar som tilkjenner sympati overfor slike miljøer. Det må også kunne stilles strengere krav til personer som arbeider med barn og unge eller ellers har en stilling som gjør det vanskelig å skille mellom «privatpersonen» og representanten for kommunen.

Når en stillingsannonse skal utarbeides, må man være nøye med kvalifikasjonene for ansettelse. Her må man nøye vurdere hvilket krav man skal stille til skikketheten til den som skal ansettes. Stillingsannonsen må vise til at den som skal ansettes, må forplikte seg til kommunens verdigrunnlag og etiske regler.

Synlige ryggmerker i det offentlige rom

Ryggmerke og andre symboler kan gi politiet eller kommunen grunnlag for å knytte personer til 1 %-miljøet. Det kan igjen gi grunnlag for ulike forvaltningsreaksjoner. Men det å forby bæring av ryggmerker som sådan vil fort kunne bli en diskusjon om ytringsfrihet og lede oppmerksomheten bort fra kriminalitetsforebygging. Man skal derfor ikke forby ryggmerker eller knytte forvaltningsreaksjoner mot å bære slike symboler, med mindre det blir en egen lovhjemmel som forbyr dette.

En privat aktør kan imidlertid nekte personer som bærer slike symboler, adgang til sine lokaler ut fra policy, kleskode eller på forhånd bestemte krav til antrekk.

5 Forebygge og bekjempe kriminalitet – politiet som forvaltningsmyndighet

Politiets samfunnsoppdrag⁵⁸ er å forebygge og bekjempe kriminalitet og gjennom dette skape trygghet for befolkningen. Det skjer som hovedregel i to spor, henholdsvis straffesporet og forvaltningssporet. Straffesporet er ikke tema i denne håndboken. Politiets utlendings- og forvaltningssaker og de spesiallover politiet i den forbindelse forvalter har en klar kriminalitetsforebyggende sidevirkning. Politiloven gir i tillegg politi- og ordensmessige hjemler til å gripe inn for å forebygge kriminalitet og opprettholde den alminnelige ro og orden.

Det er viktig at politidistriktene synliggjør forvaltningssporet som et kriminalitetsforebyggende virkemiddel i sine strategiske planer. Dette kan brukes både overfor kriminelle MC-gjenger, 1 %-miljøer og enkeltpersoner, og generelt overfor miljøet som sådan for å hindre nyetablering og rekruttering. Det er viktig at politiet har rutiner som gjør det mulig å fange opp aktuelle saker og personer, enten det er medlemmer, støttemedlemmer, «crew» e.l., slik at man får vurdert om de fyller vilkårene til regelverket som gjennomgås nedenfor.

Våpenloven

Våpenloven, jf. § 7, krever at man bl.a. må oppfylle et edruelighetskrav og et pålitelighetskrav for å kunne erverve skytevåpen. Ved bruk av narkotika og misbruk av alkohol oppfylles ikke dette edruelighetskravet. Det generelle vandelskravet er også strengt, slik at ilagt straff for eksempelvis vinning, vold eller narkotikakriminalitet vil stenge for våpenerverv. Men medlemskap i en kriminell MC-gjeng eller et 1 %-miljø vil også kunne danne grunnlag både for avslag på søknad om våpenerverv og tilbakekall av en allerede gitt våpentillatelse. Dette er også nevnt i forslaget til ny våpenlov⁵⁹. For øvrig har Riksadvokaten i straffesporet gitt retningslinjer som omfatter oppbevaring av våpen i kriminelle miljøer.⁶⁰

I henhold til våpenloven § 27b, 2. ledd er det forbudt uten aktverdig grunn medbringer skytevåpen på offentlig sted. Dette omfatter også skytevåpen i bil, noe som i tilfelle kan gi politiet hjemmel til å gripe inn, jf. nedenfor.

Passloven

Passnekt eller pålegg om innlevering av pass (tilbakekall) kan være aktuelt også i saker vedrørende kriminelle MC-gjenger dersom vilkårene er tilstede. Det kan være tilfelle dersom et medlem er idømt fengselsstraff, eller om andre grunner som nevnt i passloven § 5 eller § 7, er tilstede.

Vaktvirksomhetsloven

Hvis det eksempelvis rundt eller i tilknytning til en bygning eller eiendom som eies eller disponeres av en kriminell MC-gjeng, etableres et regime i strid med lov om vaktvirksomhet, kan det gi grunnlag for kontroll og inngrep fra politiet.

Vegtrafikkloven

Vegtrafikklovens krav til edruelighet og vandel gir politiet hjemmel til å tilbakekalle førerretten dersom det eksempelvis er dokumentert bruk av narkotika eller misbruk av alkohol. Dette kan avdekkes ved innsettelse i arrest eller ileggelse av forelegg eksempelvis for overtredelse av straffeloven § 350. Også politiets kunnskap om den enkeltes alkoholbruk eller ulovlig bruk av narkotika kan gi grunnlag for tilbakekall av førerretten etter vegtrafikkloven § 34, femte ledd.

Bruksforbud av motorsykkel kan også være et tiltak dersom noen av vilkårene i vegtrafikkloven § 36 er tilstede.

58 Prop. 1 S (2013–2014), s. 94.

59 NOU 2011:19, s. 77 og s. 79.

60 Brev til politimestrene 18. desember 1998.

Utlendingsloven

Vi har nå en landsdekkende praksis for å bortvise ved innreise utenlandske medlemmer i kriminelle MC-gjenger som kommer til Norge for å delta på arrangementer i regi av kriminelle MC-gjenger eller 1 %-miljøet i Norge. Det gjelder enten personene kommer fra Schengenland eller fra tredjeland. Utlendingen trenger ikke være straffet i Norge eller utlandet for å kunne bortvises. Når personen er statsborger av et EU-/EØS-land, reguleres dette av utlendingsloven § 121, 1. ledd bokstav c. Politiet er vedtaksmyndighet dersom vedtak treffes innen 7 dager.

Bortvisning av tredjelandsborgere hjemles i utlendingsloven § 17, jf. § 18, hvor politiet er vedtaksmyndighet innenfor en tidsramme på 7 dager.⁶¹ Den mest praktiske hjemmelen er utlendingsloven § 17, 1. ledd bokstav g: «*eller andre omstendigheter gir grunn til å frykte at utlendingen her i riket eller i et annet Schengenland har begått eller vil begå en straffbar handling som kan føre til fengselsstraff i mer enn tre måneder.*»

Dersom det foreligger dokumentasjon på at utlendingen er straffet⁶², er vilkårene for utvisning normalt oppfylt, jf. utlendingsloven § 66 tredjelandsborger og § 122 EU-/EØS-borger. Utvisningsvedtak treffes av Utlendingsdirektoratet, men forberedes av politiet. Det viser seg i praksis at det ofte er vanskelig å få informasjon fra EU-/EØS-land om hvorvidt vedkommende er straffet der.

Generelt er det i utlendingssaker viktig at det alltid foreligger en vurdering av det aktuelle kriminelle MC-miljøet av Kripus. I tillegg må lokalt politi ha

foretatt en trusselvurdering både av faren for at det vil bli begått straffbare forhold i forbindelse med arrangementet, og av at dette er et arrangement i regi av en kriminell MC-gjeng eller en 1 %-klubb.

Politoloven

Politoloven gir ulike hjemler for å forebygge kriminalitet, og dermed kan politiet også bruke politiloven for å hindre rekruttering til dette miljøet. Eksempelvis vil det ikke kunne skjenkes alkohol uten skjenkebevilling, jf. alkoholloven §§ 1-4a, jf. 1-4. Med unntak av ved sluttede selskaper⁶³, vil man heller ikke lovlig kunne servere alkohol, jf. alkoholloven § 8-9, 1. ledd nr. 3, jf. 3. og 4. ledd⁶⁴. Dersom politiet på grunnlag av en trusselvurdering eller annen dokumenterbar kunnskap har informasjon om at det på arrangementer som ikke er sluttede selskaper, foregår lovbrudd som ulovlig skjenking og servering av alkohol, vil politiet med hjemmel i politiloven § 7 nr. 3 på stedet kunne bortvise personer som skal inn på disse arrangementene.

Politoloven § 7a (visitasjon) og § 7 (oppholdsnekt) kan også være aktuelle dersom vilkårene for dette er tilstede. Det skal ikke knyttes noe forbud mot opphold for den som bærer ryggmerker i seg selv.

Forbudet må knyttes til personer og begrunnes i trusselvurderinger fra politiet. Ryggmerker vil da være det som knytter personen til det miljøet hvor man vil nekte adgang eller opphold med hjemmel i politiloven § 7. Forbudet vil ikke gjelde bæringen av merket i seg selv. Et «colorsforbud» truffet av politiet ville rammet også ordinære MC-klubber som ikke er tilknyttet noe kriminelt miljø, og ville fort komme i konflikt med ytringsfriheten.

⁶¹ Etter utlendingsforskriften § 5-2 er politiet gitt hjemmel til å treffe vedtak om bortvisning utover 7 dagers fristen på nærmere bestemte grunnlag.

⁶² I Norge eller i utlandet.

⁶³ Må gjelde på forhånd invitert bestemte gjester som er individualisert i god tid før festen begynner.

⁶⁴ Alkoholloven § 8-9 4. ledd gjelder «for en enkelt bestemt anledning til sluttet selskap».

6 Samarbeid som strategi mot kriminelle MC-gjenger

En viktig suksessfaktor for å lykkes i å forebygge og bekjempe kriminelle MC-gjenger og miljøer er at mange virksomheter involveres i tillegg til politiet. Tjenester som skole, ungdomsarbeid, sosialtjeneste, barnevern, personalkontor, byggesaksavdeling, arealplanlegging, branntilsyn, skjenkekontroll og innkjøpskontor må samarbeide med andre statlige kontrollinstanser, lokalt næringsliv og frivillige organisasjoner. Koordineres dette tverrfaglige samarbeidet på en god måte, oppnår man fort resultater.

Tematisk samordning

Kommune og politi er i dag bedre i stand enn for 10–15 år siden til å koordinere informasjon, kunnskap og innsats fordi det nå finnes etablerte samarbeidsfora som kan nyttes både i langsiktig forebyggende arbeid og i arbeid overfor enkeltpersoner i klubbene og mot klubbene selv. På kommunalt nivå gjelder dette SLT-samarbeidet som ca. 180 kommuner har innført, og som primært retter seg mot barn og unge.⁶⁵ Gjennom SLT-samarbeidet kan politiet og en rekke kommunale virksomheter bidra til å forebygge og hindre rekruttering.

Størst relevans har trolig politirådet, som er et møteforum for den øverste ledelsen i politiet og kommunen. I 2013⁶⁶ hadde 389 av landets 429 kommuner etablert politiråd. Et viktig mål med politirådene er å gi den politiske og administrative kommuneledelse bedre innsikt i politiets arbeid lokalt, og økt forståelse for politiets oppgaver og faglige utfordringer. Samtidig kan kommunen dele viktig kunnskap om hendelser og utviklingstrekk med politiet. Dette gir kommunen og politiet et godt grunnlag for å definere felles utfordringer og kanalisere ressurser og innsats mot disse. Politirådet er velegnet for å koordinere innsatsen mot det kriminelle MC-miljøet. For eksempel bør rådet spille en viktig rolle i å avgjøre hvor mye innsats og hva slags tilnærming man skal ha i den forutgående analysen før man utvikler en lokal tiltaks- eller handlingsplan, jf. kap. 3.

Men politirådene kan mange steder ha en for overordnet rolle til å gå konkret inn i mer spesifikke sakskompleks. Derfor vil det i mange kommuner

være nødvendig med et mer spesifikt samarbeid mellom politi og kommune på saksbehandlernivå eller tematisk nivå (f.eks. vedrørende fagfelter som plan og bygg, helse, skjenkekontroll og brann). En oppgave vil være å utveksle løpende informasjon slik at kommunen kan fange opp alle typer søknader fra det kriminelle énprosentmiljøet. Det brukes av og til stråmenn og annen dekkoperasjon for å maskere at dette er søknader fra personer i et kriminelt miljø. Før kommunen avgjør slike søknader, bør man alltid innhente uttalelser og trusselvurderinger fra politidistriktet/tjenestestedet.

Kommunene, politiet og kontrollatører som skatt, toll, biltilsyn og NAV skal bestrebe at deltakere i énprosentklubbene og deres supporterklubber forholder seg til norsk lov. Kontrollvirksomhet er et effektivt virkemiddel for å forsikre seg om at gjeldende lover og regler overholdes. En samordnet kontrollvirksomhet som bidrar til f.eks. å avdekke skatte- og avgiftsunndragelser, fakturasvindel, svindel med legeerklæringer og misbruk av ulike trygdeytelser, vil kunne ha en særlig god effekt hvis kontrollvirksomheten følges opp med anmeldelser som kan føre til inndragelse av materielle verdier. Erfaring viser at inndragelse av materielle verdier svir mer enn fengselsstraffer.

Kripes peker på at enkelte énprosent-MC-klubber ønsker å kombinere legal og illegal virksomhet ved å investere deler av sitt overskudd i ordinær næringsvirksomhet. Klubbene tenderer til å videreutvikle sine relasjoner med legale aktører, blant annet næringslivet. Hells Angels i Norge styrte i 2010 rundt 60 selskaper.⁶⁷ Kommunene bør derfor, slik som i Stavanger og Trondheim, inngå et tett samarbeid med lokale næringslivsforeninger for å informere om de uheldige konsekvensene en sammenblanding av legal og illegal virksomhet kan få.

Interkommunalt samarbeid

SLT og politirådene er interne kommunale samordningsfora. Samarbeid mellom statlige kontrollatører vil i de fleste tilfeller omfatte mange kommuner.

65 KRÅD har publisert «En praktisk håndbok om SLT», som er tilgjengelig på www.krad.no/SLT, og som også omtaler politirådet som forum.

66 Prop. 1 S (2013–2014), s. 96.

67 <http://www.nrk.no/programmer/tv/brennpunkt/broderskapet/1.7015805>

Men kommunene vil også kunne ha behov for å samarbeide over kommunegrensene for å forebygge og bekjempe et bestemt kriminelt MC-miljø. Énprosentklubbene er lite opptatt av kommunegrensene når det gjelder hvor de plasserer klubbhuset eller opererer.

Navnet på den lokale klubben samsvarer ikke alltid med kommunen hvor klubbhuset ligger. HA Stavanger holder f.eks. til i Klepp kommune, HA Drammen i Øvre Eiker og HA Hamar i Ringsaker. Det vanlige synes å være at klubbene rekrutterer fra regioner med mange kommuner. Kommunene vil derfor være tjent med å samarbeide om å kartlegge, analysere og lage et felles bilde av situasjonen (jf. kap. 3).

De bør også kunne samarbeide gjennom å utveksle kompetanse. En kommune kan være god på juridisk kompetanse, mens en annen kan ha god planfaglig kompetanse. I mange byområder med en stor og dominerende kommune, vil storkommunen kunne ha spesialisert kompetanse å tilby nabokommunene. Modellen for dette er Trondheim kommunes tilbud om juridisk kompetanse til nabokommunene (se nedenfor).

Å bekjempe etablering av kriminelle miljøer kan minne litt om å spille svartepet. En kommune som klarer å få en kriminell gjeng ut av et bestemt klubbhus, risikerer å skyve klubben over til nabokommunene. Da er det i hvert fall viktig at nabokommunene blir varslet slik at de kan ta sine forholdsregler. Det finnes nå mange eksempler på at kommuner har kommet etableringer i forkjøpet ved å samtale direkte med potensielle utleiende eller selgere. I enkelte tilfeller har også kommuner kjøpt opp eiendommer som har vært i det kriminelle MC-miljøets søkelys. Interkommunalt samarbeid rettet mot kommuneovergrepene er kjent fra mange kommuneregioner. Hvordan dette bør organiseres, må være opp til de enkelte kommuner. Mange steder vil det være naturlig å bruke et etablert kommuneregionsamarbeid, mens det andre steder kan det være aktuelt å etablere et prosjektliggende samarbeid rundt nettopp énprosentmiljøet.

Et godt eksempel på ulike former for koordinering og samarbeid innen en kommune, mellom kommune og kontrolltater, kommune og næringsliv, og mellom en storkommune og nabokommuner er Trondheimsmodellen, se nedenfor.

/ Trondheimsmodellen

Bystyret i Trondheim vedtok i november 2011 en strategi for å motvirke rekruttering til énprosentklubbene, forhindre nyetableringer i regionen og forebygge kriminalitet fra deltakere i dette miljøet. Tiltakene i strategiplanen gir overordnede føringer, og konkrete tiltak besluttet i formelle samarbeidsorganer. Tiltakene for å bekjempe kriminalitet fra énprosentmiljøet er:

- Det er opprettet et formelt samarbeid mellom politiet, næringslivsforeningen, skattekrim, NAV og tollvesenet.
- Ansatte og samarbeidspartene gis økt kunnskap om énprosentmiljøet.
- De etiske retningslinjene gjennomgås med de kommuneansatte.
- Det lages interne rutiner ved byutvikling- og eierskapsenheter i Trondheim kommune rettet mot de ovennevnte målene.
- Det iverksettes tiltak for barn og ungdom i risikogrupper for kriminell adferd.
- Kriminelle rehabiliteres for å hindre videre kriminalitet og tilknytning til negative miljøer.

Trondheimsregionen består av de fleste kommuner i Sør-Trøndelag og enkelte kommuner i Nord-Trøndelag. I løpet av første halvår 2012 vedtok alle kommunestyrene i regionen å slutte seg til strategiplanen fordi de opplevde en reell fare for at énprosentklubbene kom til å etablere seg utenfor Trondheim. Rådmannen i Trondheim ser strategien og oppslutningen om den som et sterkt signal til énprosentmiljøet: Regionen framstår som et kraftsenter for å bekjempe organisert kriminalitet og rekruttering til disse miljøene.

Alle kommunene har utpekt en kontaktperson for å følge opp arbeidet. I tillegg til fortløpende informasjonsutveksling har samarbeidspartnerne gjennomført et regionalt dagsseminar med kompetanseheving. Ordføreren i Trondheim har lovet de andre kommunene juridisk bistand og kompetanseheving dersom de ønsker det.

Næringslivet i Trondheim har i flere år vært klar over utfordringene knyttet til énprosentmiljøet, og NHO Reiseliv har gjentatte ganger oppfordret sine medlemmer til «colorsnekt». «Colorsnekt» er fulgt opp av politiet gjennom satsingen på Ansvarlig vertskap – et samarbeid mellom utelivsnæringen, politiet og Trondheim kommune for å hindre overskjenking, skjenking til mindreårige og vold i tilknytning til utesteder.

Litteratur

- Arbeids- og administrasjonsdepartementet. 2001. *Ot.prp. nr. 28 (2001–2002) Om lov om vern mot brann, eksplosjon og ulykker med farlig stoff og om brannvesenets redningsoppgaver (brann- og eksplosjonsvernloven) og om endringer i arbeidsmiljøloven*
- Bjørge, Tore og Yngve Carlsson. 1999. *Vold, rasisme og ungdomsgjenger – forebygging og bekjempelse*. Tano Aschehoug
- Bjørge, Tore, Yngve Carlsson og Thomas Haaland. 2001. *Generalisert hat – polariserte fellesskap. Om konflikter mellom ungdomsmiljøer i en norsk by*. NIBRs pluss-serie 2001/4
- Carlsson, Yngve. 2005. *Tett på gjengen. En evaluering av gjengintervensjonsprosjektet «Tett På» i Oslo*. NIBR-rapport 2005:14
- Chaskin, Robert J. (red.). 2010. *Youth Gangs and Community Intervention*. New York. Columbia University Press
- Fahsing, Ivar A. og Petter Gottschalk. 2008. *Kriminelle organisasjoner: Hvordan forstå organisert kriminalitet*. Fagbokforlaget
- Finansdepartementet. 2004. *Forskrift av 1. des. 2004 nr. 1558 om bokføring*
- Fornyings- og administrasjonsdepartementet. 2006. *Ot.prp. nr. 62 (2005–2006) Om lov om endringer i lov 16. juli 1999 nr. 69 om offentlige anskaffelser*
- Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet. 2011. *Prop. 1 S (2011–2012) Proposisjon til Stortinget for budsjettåret 2012*
- Frich, Morten. 2011. *Kronvidnet. Hells Angels indenfra*. København, Peoples Press
- Gottschalk, Petter og Morten Løv Hansen. 2011. *Etterretningssprosessen – fra strategi til implementering*. Unipub forlag
- Helse- og omsorgsdepartementet. 2010. *Rapport om narkotika*
- Helse- og omsorgsdepartementet. 2012. *Meld. St. 30 (2011–2012) Se meg! En helhetlig rusmiddelpolitikk – alkohol – narkotika – doping*
- Helse- og omsorgsdepartementet. 2013. *Prop. 1 S (2013–2014) Proposisjon til Stortinget for budsjettåret 2014*
- Helsedirektoratet. 2008. *Håndbok i alkoholloven mv. Rundskriv IS – 5/2008*
- Howell, James C. 2010. *Lessons Learned from Gang Program Evaluations: Prevention, Intervention, Suppression, and Comprehensive Community Approaches*. New York. Columbia University Press
- Justis- og politidepartementet. 2010. *Meld. St. 7 (2010–2011) Kampen mot organisert kriminalitet – en felles innsats*
- Justis- og politidepartementet. 2011. *NOU 2011:19 Ny våpenlov*
- Klement, Christian, Britta Kyvsgaard og Anne-Julie Boesen Pedersen. 2010. *Rockere, bander og risikofaktorer*. København. Justisministeriet
- KRÅD. 2011. *En praktisk håndbok om SLT*
- Kvello, Øyvind og Christian Wendelborg. 2009. *Oppfølgingsteam for unge lovbytere*. NTNU-Samfunnsforskning AS
- Lars Roar Frøyland og Mira Aaboen Sletten. 2012. *Mindre problematferd for de fleste, større problemer for de få? En studie av tidstrender i problematferd: 1992, 2002 og 2010*. Tidsskrift for ungdomsforskning 2012/2
- Lien, Inger Lise. 2004. *Ugripelig ung. Kriminalitetsforebygging og gjengbekjempelse i innvandrer miljøene*. NIBR-rapport 2004:14
- Lien, Inger Lise. 2011. *I bakvendtland – kriminelle liv*. Universitetsforlaget
- Miljøverndepartementet. 2008. *Ot.prp. nr. 32 (2007–2008) Om lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) (plandelen)*
- Nærings- og fiskeridepartementet. 2006. *Forskrift av 7. april 2006 nr. 402 om offentlige anskaffelser*
- Nærings- og handelsdepartementet. 1997. *Ot.prp. nr. 55 (1996–1997) Om lov om serveringsvirksomhet (serveringsloven)*
- Politidirektoratet. 2011. *Veileder for politiets bekymrings samtale*
- Svennevig, Gitte. 2011. *WayBack. Det er aldri for tidlig å angre*. Z-forlag
- Wierup, Lasse og Daniel Olsson. 2012. *Helvetet inifrån*. Stockholm. Mån-pocket
- Wierup, Lasse og Matti Larsson. 2007. *Svensk maffia: en kartläggning av de kriminella gängen*. Stockholm. Norstedt
- Wierup, Lasse og Matti Larsson. 2010. *Svensk maffia: Fortsättningen*. Stockholm. Reporto forlag

Politidirektoratet

Februar 2014
Design: Kripos
Trykk: Kripos

POD-publikasjon 2014/02

